

සංස්කාර අනන්තර නිවනට

දුන්නන්දේ ධම්මරතන හිමි

සියළුම හිමිකම් ඇවිරිණි

පිටිසුම

ඔබ ප්‍රාර්ථනය කරනු ලබන නිවන සාක්‍ෂාත් කිරීමට නම්, අනිත්‍ය-දුක්ඛ-අනාත්ම යන ත්‍රිලක්‍ෂණ ධර්මයන් ප්‍රත්‍යක්‍ෂ ලෙස අවබෝධ කර ගැනීම අත්‍යවශ්‍ය වන අතර, නිර්වාණාවබෝධ කළ හැකි වන්නේ, මෙම ත්‍රිලක්‍ෂණ ධර්ම අතුරෙන් අනාත්ම ස්වභාවය භාවනාව තුළින් ප්‍රායෝගිකව අත්දැකීමෙන් පමණි. අවිද්‍යාවෙන් වැසී සිටින ලෝකයා රූප-වේදනා-සංඥා-සංස්කාර-විඥාන කියන පංචස්කන්ධ ධර්ම හෙවත් තමාගේ කය සහ සිත, 'මම, මගේ ආත්මය' කියා ග්‍රහණය කළත්, මෙහි සත්වයෙක්, පුද්ගලයෙක්, ආත්මයක් සත්‍ය වශයෙන්ම නොමැති බව අවබෝධ කර ගත යුතු වේ.

රූපස්කන්ධය

තමන්ගේ ශරීරය 'මම, මගේ ය' කියා කෙනකු සිතුවත්, එය තමාට ඕනෑ විධියට නො පවතින, හේතු-ඵල මත ඇතිවෙමින් නැතිවෙමින් යන ක්‍රියාදාමයක් පමණි ; පඨවි-ආපෝ-තෝපෝ-වායෝ ධාතු මාත්‍රයක් පමණි. එය කැඩෙන වේලාවට කැඩේ, බිඳෙන වේලාවට බිඳේ, ලෙඩ වෙන වේලාවට ලෙඩ වේ, ජරාවට පත් වන වේලාවට ජරාවට පත් වේ, කෙටි ධ්‍රැවන වේලාවට කෙටි ධ්‍රැවන වේ, මහත් වන වේලාවට මහත් වේ, දුර්වල වන වේලාවට දුර්වල වේ, මහඵල වන වේලාවට මහඵල වේ, මැරෙන වේලාවට මැරේ. මේ කිසිවක් තමන්ට ඕනෑ විධියට ඇතිවන්නේ නැත. ලස්සන වීමට, තරුණව සිටීමට, නිරෝගිව සිටීමට, නො මැරී සිටීමට ආදී නොයෙක් ආකාරයෙන් අප ඒ ගැන කොතෙක් සිතුවත්, අපගේ ඒ අවශ්‍යතාවයන් මත රඳා නො පවතින ශරීරයට අයිතිකාරයෙක් නො මැත. එය 'මගේ' යැයි සිතීම, සිත තුළ ඇති හැඟීමක් හැර අන් දෙයක් නො වන බව තේරුම් ගත යුතු ය.

වේදනා ස්කන්ධය

අප විඳිනා සැප-දුක්-මැදහත්-කායික හෝ මානසික වේදනා සියල්ලම අපේ කැමැත්තට අනුව ඇතිවන, පවතින, නැතිවන ධර්ම නොවේ. අපේ කැමැත්තට අනුව නොව, දුක් වේදනා ගෙන දෙන හේතු ඇති වූ විට, අප කැමති වුවත්, නැති වුවත්, දුක් වේදනාවන් ඇතිවන්නේ ය. 'මගේ වේදනාව, මම වේදනා විඳිනවා' යැයි සිතුවත්, විඳීමක් ඇතිවෙමින් නැති වෙමින්

යාම හැර, විදින සත්වයෙක් සත්‍ය වශයෙන්ම නැත. 'මම, මගේ වේදනාව' ආදී වශයෙන් සිතීම, සිත තුළ ඇති දෙයක් වීනා, එය වේදනාව තුළ ඇති දෙයක් නොවේ. වේදනාව 'මම' යැයි ගනු ලබන පුද්ගලයාට, වේදනාව නැති වී යන විට, 'මම' කියා ගැනීමට එහි කුමක් ඉතිරි වේද යි බලන්න.

මිනැම දෙයක් 'මම, මගේ' යැයි ගනු ලබන්නේ සිතීනි. එය ඒ ඒ දේවල් තුළ ඇති දෙයක් නො වන බව පහසුවෙන් අවබෝධ කර ගත හැකි ය. උදාහරණ වශයෙන් තමන්ගේ නිවස ගැන 'මගේ ගෙය' කියා සිතුවත්, ඒ සිතුවිල්ල තමාගේ සිත තුළ ඇති හැඟීමක් හැර, එය තමාගේ නිවසේ ඇති දෙයක් නො වන බව දකින්න.

සංඥා ස්කන්ධය

හේතු-ඵල මත ඇති වෙමින් නැති වෙමින් යන සංඥාවන් ද තමා හෝ තමාට අයත් දෙයක් නොවේ. ඇසට පෙනෙන රූප, කනට ඇසෙන ශබ්ද, නාසයට දූනෙන ගඳ සුවඳ, දිවට දූනෙන රස, කයට දූනෙන ස්පර්ශ සහ මනසට දූනෙන නොයෙක් දේ විවිධාකාරයෙන් හඳුනා ගනු ලබන්නේ සංඥාව තුළිනි. සංඥාවන් 'මම, මගේ ආත්මය' වශයෙන් හෝ, 'මම හඳුනාගන්නවා' ආදී වශයෙන් සිතීම අවිද්‍යාව හෙවත් නො දත්කම මත රඳා පවත්නා මූළාවකි. සංඥාව 'මම' කියා ගනු ලබන කෙනකුට, සංඥාවන් නැති වී ගියාට පසුව, 'මම නැතිවී ගියා' කියා කීමට සිදුවේ. ශේෂ නො වීම නිරුද්ධ වී යන සංඥාවන් තුළ මොන මමෙක්, මොන මගේ බවක්, මොන ආත්මයක් ඉතිරි වේද යි බලන්න. හඳුනා ගැනීමක් ඇත; එහෙත් හඳුනා ගන්නා කෙනෙක් නැත.

සංස්කාර ස්කන්ධය

සංස්කාර ස්කන්ධයේ ස්වභාවය ද මෙලෙසින්ම දත යුතුය. සිත තුළ පහළවන රූප පිළිබඳ සිතීවිලි, ශබ්ද පිළිබඳ සිතුවිලි, ගඳ සුවඳ පිළිබඳ සිතුවිලි, රස පිළිබඳ සිතුවිලි, කායික ස්පර්ශිත දේවල් පිළිබඳ සිතුවිලි, මනසට දූනෙන විවිධ අරමුණු පිළිබඳ සිතුවිලි හඳුන්වනු ලබන්නේ 'චිත්ත සංස්කාර ධර්ම' වශයෙනි. ඒ චිත්ත සංස්කාර ධර්ම ඇතිවීමට හේතු වූ කරුණු ඇති විට, ඒවා ඇතිවේ; ඒ හේතු නැති වී ගිය විට නැතිවේ. ස්පර්ශය, මොළයේ ක්‍රියා දාමයන් ආදී ඒ හේතු මත ඇතිවන මේ සිතීවිලි, මොළයේ ක්‍රියාකාරීත්වය ඇණහිටීම ආදී හේතු නැති වී ගිය විට, අපට ඇතිකර ගත නො හැක. 'මම

සිතනවා' කියා සිතීම ද සිතිවිලි මාත්‍රයක් පමණක් බව අවබෝධ විය යුතු ය. සිතුවිලි 'මම' නම් 'මගේ ආත්මය' නම්, ඒ සිතිවිලි සම්පූර්ණයෙන්ම නැති වී ගියාට පසුව, 'මම බවක්' 'මගේ බවක්' ඉතිරි විය හැකි දැයි සිතා බලන්න.

විශ්‍රාන ස්කන්ධය

විශ්‍රානයන් ද මෙලෙසින්ම හේතු-ඵල මත ම ඇතිවන, පවතින, නැතිවන අනාත්ම නාම මාත්‍ර පමණි. ඇසට රූපයක් පෙනුනාට පසුව දැනීමක් ඇතිවන අතර, එය හඳුන්වනු ලබන්නේ 'වක්බු විශ්‍රානය' නමිනි.

මෙලෙසින් කතට ශබ්දයක් ඇසුන පසු සෝන විශ්‍රාන,
නාසයට ගඳ සුවඳක් දැනුණ පසු ඝාන විශ්‍රාන,
දිවට රසයක් ගැවුණ පසු ජීවිහා විශ්‍රාන,
කයට කායික ස්පර්ශිතයක් හමු වූ පසු කාය විශ්‍රාන,
මනසට සිතුවිලි අරමුණු වූ පසු මනෝ විශ්‍රාන

පහළවන බව අවබෝධ කර ගන්න. අපගේ කැමැත්තට අනුව ඒ විශ්‍රාන ඇති කර ගැනීමට හෝ පවත්වාගෙන යාමට හෝ නැති කර ගැනීමට හෝ අපට හැකිකමක් නො මැන. විශ්‍රාන පැවැතීමට හේතු වූ කරුණු තිබෙන තාක් කල් පමණක් විශ්‍රාන ඇතිවේ. ඒ හේතු නැති වී ගිය විගසම, විශ්‍රානයන් ද නිරුද්ධ වේ.

උදාහරණ වශයෙන් කණට ශබ්දයක් ඇසෙන විට, එය නො අසා, නො දැනී සිටීමට හැකි දැයි බලන්න. ඒ ශබ්දය නැති වී ගිය විට, ඒ නිසා ඇති වූ සෝන විශ්‍රානය තිබේදැ යි බලන්න.

විඤ්ඤාණං අත්තා' ති යො වදෙයා, තං න උපපජ්ජති. විඤ්ඤාණස්ස උප්පාදෝපි වයෝපි පඤ්ඤායති. යස්ස ඛො පන උප්පාදෝපි වයෝපි පඤ්ඤායති, "අත්තා මේ උප්පජ්ජති ච වෙති චා" ති ඉච්චස්ස ඒවමාගතං හෝති. තස්මා තං න උපපජ්ජති විඤ්ඤාණං අත්තා' ති යෝ වදෙයා. ඉති විඤ්ඤාණං අනත්තා. (මජ්ඣිම නිකාය - ඡ ඡක්ක සුත්‍රය)

'විශ්‍රානය ආත්මය' යැයි යමෙක් කියයි නම්, එය නුසුදුසු ය. විශ්‍රානයේ ඉපදීමක් සහ විනාශ වී නැති වී යාමක් දිස් වේ. යම් දෙයක උත්පාදයක්, නැති වී යාමක් ඇති නම්, 'මගේ ආත්මය ඇති වෙනවය, නැති වෙනවය

කියා කිව යුතු වේ. එහෙයින් විඥානය ආත්මය යැයි යමෙක් කියයි නම් එය නො යෙදේ. මෙසේ විඥානය ආත්මය ය.

රූප-වේදනා-සංඥා-සංස්කාර, ආදී සෙසු ස්කන්ධ පිළිබඳව ද, ඒ ඒ ස්කන්ධයන්ට අනුරූප වන අයුරින්, මේ ලෙසින් ම බුදුරජාණන් වහන්සේ වදාරා ඇති බැවින්, ඒවා ද මේ අනුසාරයෙන් අවබෝධ කර ගන්න.

ආත්ම ස්වභාවය පිළිබඳව ලියැවුණු පොත් පත් කියවා, ඒ හා සම්බන්ධ ධර්ම දේශනා අසා, ඒවා දන්නා අය සමඟ සාකච්ඡා කර, පළමුවෙන් ඒ පිළිබඳව සුන්මය ඥානයක් ඇති කර ගෙන, ඊට පසුව, 'මේවා ඒකාන්තයෙන් ම ආත්ම ම යි, ආත්ම නොවේ' යන අවබෝධය තමාට ම ඇති වන සේ වින්තමය ඥානයන් ඇතිකර ගැනීම සුදුසු ය. එයින් පසුව, විදර්ශනා භාවනාවක නියැලී ප්‍රායෝගික වශයෙන් ම එය අත්දැක, භාවනාමය ඥානයක් ඇති කර ගැනීම අත්‍යවශ්‍ය ය. එවිට නිවන් අවබෝධ කර ගැනීමට හැකි වේ.

අනිත්‍යය දැකීම තුළින් ද, 'නැති වී නිරුද්ධ වී යන මේ සංස්කාර ධර්ම ආත්ම නොවේ යැ' යි යන අවබෝධයෙන් ආත්ම සංඥාව ඇතිකර ගත හැක.

දුක පිරිසිදු දැකීමෙන් ද, 'දුක් දෙන මේ සංස්කාර ධර්ම ආත්ම වන්නේ කෙසේද' යි ලබන අවබෝධයෙන් ආත්ම සංඥාව ඇති වේ.

ආත්ම වශයෙන් ම දැකීම නිසා ද, ආත්ම සංඥාව මතු කර ගත හැකි ය.

යටත් පිරිසෙයින් සෝවාන් වන්නේ ද, ආත්ම ස්වාභාවය මෙලෙසින් අත්දැකීම තුළිනි. රූප නිරෝධඤ්ච පජානාති, රූපස්ස අත්ඵගමඤ්ච පජානාති..... ආදී වශයෙන් බුදුරජාණන් වහන්සේ විසින් වදාරා ඇති පරිදි, පංචස්කන්ධ ධර්ම අනිත්‍ය-නිරෝධ-ආත්ම වශයෙන් දැකීමින් විදර්ශනා භාවනාවක නියැලෙන කෙනකුට රූප නිරෝධයක් අත්දැකිය හැකි ය. ඇස් දෙක පියාගෙන සිටියත්, ශරීරය දෙස සිතින් බැලූ විට ශරීරය සිතට පෙනේ. මෙම සිතට පෙනෙන රූප නිමිත්ත සම්පූර්ණයෙන්

නිරුද්ධ වී යාම අත් දකින විට, ඒ අවස්ථාවේ රූපය විද්‍යමාන නො වන බැවින්, රූපය තුළ ආත්මයක් නොමැති බව එවිට ප්‍රත්‍යක්‍ෂ කර ගත හැකිය. රූපය සිතට පෙනෙන්නේ මනසින් රූපය ස්පර්ශ කරන තාක් කල් පමණි. එබැවින් රූපය 'මම, මගේ ආත්මය' ආදී ලෙසින් ගැනීම, මනෝ ස්පර්ශ නිසා ඇතිවන මූලාවක් පමණක් බව එවිට අවබෝධ වේ.

මෙලෙසින් රූප නිරෝධයක් අත්දකිනා විට, වෙනත් කිසිම සිතුවිල්ලක් නො පැමිණ සිත හිස් වී ශුන්‍යව පවතී. ඒ ශුන්‍යතාවය දැනෙනා නාම මාත්‍රය හැර, අනෙකුත් සිතුවිලි ධර්ම කිසිවක් ඒ අවස්ථාවේ නොමැති නිසා, ඒ කලින් තිබුණු සිතුවිලි ආත්මයක් හෝ ආත්මයට අයත් දෙයක් නො වන බව ප්‍රත්‍යක්‍ෂ වේ. ආත්මයක් වශයෙන් ගැනීමට ඉතිරි වී ඇත්තේ ඒ අවස්ථාවේ පවත්නා ශුන්‍යතාවය පමණක් බැවින්, ඒ ශුන්‍යතාවය නැති වී නිරුද්ධ වී ගිය පසු, කිසිවක් ආත්ම වශයෙන් ගැනීමට ඉතිරි නො වන බව දකිමින් නාම නිරෝධයක් එවිට අත්දකිය හැකිය.

ඒ නාම නිරෝධය ද අනිත්‍යයට යන, නිරුද්ධ වී යන, අනාත්ම ධර්මයක් බව අවබෝධ වන විට, පංචස්කන්ධ ධර්ම ආත්මයක් වශයෙන් ගනු ලබන සක්කාය දිවියී සංයෝජනය නිරුද්ධ කර, සෝවාන් මාර්ග සිත සාක්ෂාත් කළ හැකි වනු ඇත. ඒ හා සමගම, පෙර පසු නො වී, විවිකිච්ඡා-සීලබ්බතපරාමාස සංයෝජන ධර්ම දෙක ද නිරුද්ධ වේ. ඊට පසුව, සෝවාන් ඵල සිත උපදවා ගෙන, ඵල සම්මත් වලට සම්වදිමින්, නිවන් සුව මේ ජීවිතයේ දී ම සෝවාන් වූ සෑම කෙනෙකුට ම අත්දකිය හැකිය.

සකාදාගාමී, අනාගාමී ඉහළ මාර්ග ඵල ලබන්නේ ද, අනාත්ම ස්වභාවය කලින්ට වඩා ගැඹුරින් හා පළල්ව අත්දකීම තුළිනි. රහත් වන්නේ ද අනාත්ම දර්ශනය තුළින් 'මම වෙමි' කියන අස්මිමානය නිරුද්ධ කිරීමෙනි. "අනිච්ච සඤ්ඤා භික්ඛවේ භාවේතබ්බා අස්මිමාන සමුග්ඝාතාය, අනිච්ච සඤ්ඤිනෝ භික්ඛවේ, භික්ඛුනෝ අනත්ත සඤ්ඤා සණ්ඨාති. අනත්ත සඤ්ඤී අස්මිමානං සමුග්ඝාතං පාපුණාති, දිට්ඨෙව ධම්මේ නිබ්බානන්ති (අංගුත්තර නිකාය - සම්බෝධිපාක්ෂිය සූත්‍රය) මහණෙනි අස්මිමානය සම්පූර්ණයෙන්ම නිරුද්ධ කර දැමීම සඳහා අනිත්‍ය සංඥාව දියුණු කරන්න. අනිත්‍ය සංඥාවෙන් යුතු හික්‍ෂුවට මහණෙනි, අනාත්ම සංඥාව ජනිත වේ. අනාත්ම සංඥාවෙන් අස්මිමානය සම්පූර්ණයෙන්ම නිරුද්ධ වී ගොස්, මේ ජීවිතයේ

දී ම ඔහුට නිර්වාණය සාක්ෂාත් කළ හැකි වේ.

මෙලෙසින් අනාත්ම සංඥාව ප්‍රත්‍යක්ෂ ලෙස අත්දැක, නිවන් අවබෝධ කිරීම සඳහා කළ හැකි විදර්ශනා භාවනා ක්‍රම කිහිපයක් ඇත.

- 1 මෙම ශරීරය හා සිත කියන නාම-රූප ධර්ම දෙක පමණක් හේතූන් මත ඇතිවෙමින්, නැතිවෙමින් යන බව දැක, අනාත්ම බව අත්දකිමින් නිර්වාණය සාක්ෂාත් කිරීම. (අපගේ 'නාම-රූප දැක නිවනට' යන පොත බලන්න.)
- 2 රූප-වේදනා-සංඥා-සංස්කාර-විඥාන යන පංචස්කන්ධ ධර්ම හේතුඵල මත ඇතිවෙමින් නැති වෙමින් යාම හැර, මෙහි ආත්මයක් නැති බව දැක, නිර්වාණය අවබෝධය කිරීම. (අපගේ 'සංස්කාර හැර කවර මමෙක් ද' යන පොත බලන්න.)
- 3 ඇස-කණ-නාසය-දිව-ශරීරය-මනස යන චක්ඛායතන, සෝතායතන, ඝානායතන, ජීවිභායතන, කායායතන, මනායතන ලෙසින් දැක්වෙන ආයතන හයේ ක්‍රියාදාමයක් හැර, වෙනත් ආත්මයක් නැති බව ප්‍රත්‍යක්ෂ කරමින් නිවන් අවබෝධ කිරීම. (අපගේ 'ශුන්‍යතාවය හා නිවන' පොත බලන්න.)
- 4 පඨවි ධාතු-ආපෝ ධාතු-තේජෝ ධාතු-වායෝ ධාතු-ආකාශ ධාතු-විඥාන ධාතු යන ධාතු 6 ක් හැර, වෙනත් සත්වයෙක් ආත්මයක් නැති බව ප්‍රත්‍යක්ෂ කරමින් නිවනට සිත පත් කර ගැනීම. (අපගේ 'මෙත් සිතින් නිවන් දකිමු' පොතේ විදර්ශනා කොටස කියවන්න.)
- 5 ශරීරය හා මනසේ හැසිරීම් ස්වරූප 18 ක ක්‍රියාදාමයක් හැර, ආත්මයක් කියා ගැනීමට කිසිවක් නොමැති බව අවබෝධ කර ගනිමින් නිවන් දැකීම. (අපගේ 'මනෝ පච්චාර හෙවත් මනසේ හැසිරීම් ස්වරූප' පොත කියවා අවබෝධ කර ගන්න.)
- 6 දුකක හා දුක්ඛ සමුදයක පැවතීම පමණක් ම හැර, ආත්මයක් නො මැති බව දැක, නිර්වාණය අවබෝධය කිරීම. ('දුක පිරිසිදු

දකින්ත', 'දුක්ඛ සමුදය අතහරින්න' යන අපගේ පොත් බලන්න.)

- 7 හේතු-ඵල ක්‍රියා දාමයක්, පටිඵච සමුප්පාදමය ක්‍රියාවලියක් හැර, ආත්මයක් හෝ ආත්මයට අයත් දෙයක් මෙහි සත්‍ය වශයෙන් නොමැති බව ප්‍රත්‍යක්‍ෂ කර නිවන් දැකීම. (මේ සම්බන්ධයෙන් අපගේ 'හරි දැක්ම' පොත් බැලීම සුදුසු ය.)

මේ ආදී විවිධ ආකාරවලින් අනාත්ම ස්වාභාවය අවබෝධ කර ගෙන, නිවන සාක්ෂාත් කිරීමට හැකි වේ. එසේ නිවන් දැකිය හැකි වන්නේ, මේ ජීවිතයේ දී හෝ මීට පෙර හව වල දී, නිවන් ලැබීමට සුදුසු මට්ටමට ආර්ය අෂ්ටාංගික මාර්ගය දියුණු කර ගෙන ඇති අයට පමණි.

මේ පොතෙහි දැක්වෙන්නේ මුළු විශ්වයම සංස්කාර ධර්ම පිණිඩයක් පමණක් බව ප්‍රත්‍යක්ෂ කර ගනිමින් නිවන් දැකිය හැකි එක් ආකාරයකි. අජීවි සජීවි කවර සංස්කාර ධර්මයක් වුවත්, සමූහ වශයෙන් ඒකරාශී වී ඇති නිසාත්, අඛණ්ඩ ලෙස අති වේගයකින් ඇති වී ඇති වී, නැති වී නැති වී යන නිසාත්, ව්‍යවහාර සංඥා සම්මුතීන්ගෙන් වැසී ඇති නිසාත්, ඒවා සංස්කාර ධර්ම හැර වෙන කිසිම දෙයක් හෝ කිසිම සත්වයකු නො වන බව දැකීමට ප්‍රඥාව මද කෙනකුට අපහසු ය. උදාහරණයකට, ගඬොල් කැටයක් ගතහොත් එහි ඉතා සියුම් පස් කොටස් අති විශාල රාශියක් ඒකරාශී වී ගඬොල්ේ හැඩයට සැදී ඇත. එය හඳුනා ගැනීම සඳහා 'ගඬොල් කැටයක්' යන සංඥා සම්මුතී ඇති කර ගෙන බොහෝ කාලයක් ව්‍යවහාර කර ඇති නිසා, ගඬොල් කැටයක් දුටු විගසම, එය ගඬොල් කැටයක් ය යන සංඥාව ඇති වේ. එම ගඬොල් කැටය සම්පූර්ණයෙන්ම පිටි වැනි තත්වයකට පත්වන සේ කුඩු කළ හොත්, ගඬොල් කැටයක් නො පෙනේ. ඒ සියුම් පස් කොටස්වල ඇත්තේ පඨවි ආදී මූල ධාතු පමණි. ඒ ධාතු කොටස් සෑම ක්‍ෂණයක් පාසාම නැති වුවත්, ඒ නැතිවන ධාතු කොටස් වලට සමාන ධාතු කොටස් නැවත නැවත අති වේගයෙන් පහළ වේ. භෞතිකමය දේවල ස්වරූපය එය ය. මේ තත්වය අජීවි වස්තු වලට පමණක් නොව, සියලුම සත්වයන්ට ද පොදු ය. මේ ආදී හේතු නිසා, යම්කිසි දෙයක් හෝ යම් කිසි සත්වයෙක් කියා සිතනවා විනා, ඒවා සංස්කාර ගොඩක් පමණක් යැයි සිතිය හැකි අය විරල ය. එසේ සිතිය හැක්කේ විදර්ශනා භාවනාව දියුණු කිරීමෙන් පමණි.

භාවනාමය උසස් ප්‍රතිඵල අත්දැකීමට යන පිරිසකට අප කළ දේශනාවක්, සුළු කරුණු කිහිපයක් එක් කරමින් සහ සුළු සංශෝධන කිහිපයක් කරමින්, මෙම පොතේ දක්වා ඇත. ඔබගේ ප්‍රඥාවේ මට්ටමට අනුව, එය අවබෝධ කර ගත හැකි ආකාරය වෙනස් වේ. මෙය එක් වරක් කියවීමෙන් නොව, බොහෝ වාරයක් ඥාන සම්ප්‍රයුක්තව නැවත නැවත කියවීමෙන්, ඔබගේ අවබෝධය වඩවඩාත් ගැඹුරු වන බව ඔබට ම අත්දැකිය හැකි වේ. ඔබට පාරමී ශක්තියක් ඇත්නම්, මේ ජීවිතයේ දී ම වුවත්, ඒ අනුව පිළිපැදීම තුළින් නිවන අත්දැකිය හැකි වනු ඇත. එසේ නො වුවත්, අනාගත භවයක දී හෝ අනාගත බුද්ධ ශාසනයක දී හෝ නිවන් දැකීමට එය නිසැක වශයෙන්ම හේතු උපනිශ්‍රය වනවා ඇත. එසේම වේවා !

මෙම දේශනාව අසා, එහි අත් පිටපත ලියාදුන් පියසිරි මාතරගේ මහතාට, ඒ පිනම නිවන් සුව ලැබීම සඳහා හේතු වේවා'යි පතමි.

දන්කන්දේ ධම්මරතන හිමි.
2010 පෙබරවාරි

සංස්කාර අනන්ත නිවන

අද, මේ අයට පංචස්කන්ධ ධර්මයන් සංස්කාර වශයෙන් දකිමින් භාවනා කොට, නිවන් අවබෝධ කර ගත හැකි වන ආකාරයේ දේශනාවක් ඉදිරිපත් කිරීමට බලාපොරොත්තු වන්නේ. ඒ අනුව පිළිපැදීම තුළින් සෝවාන් ආදී කවර මාර්ග ඵලයක් හෝ කෙනකුට අත්දකින්නට පුළුවන්.

අප කළ බොහෝ ධර්ම දේශනා තිබෙන්නේ අහන්නට නො වෙයි, ප්‍රායෝගික වශයෙන් කරන්නට; කරලා අත්දකීම් ලබන්නට. බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කළ බොහෝ ධර්මත් එහෙමයි. උන්වහන්සේ විසින් ම දේශනා කොට වදාරා තිබෙනවා "කුල්ලපමං චෝ භික්ඛවේ ධම්මං දේසිස්සාමි නිස්සරණත්ථාය නෝ ගහණත්ථාය" කියලා පාඨයක්. මහණෙනි මම ධර්මය දේශනා කරන්නේ පහුරකට උපමා කරමින්. නිස්සරණත්ථාය - එතෙරවීම සඳහා පමණයි, නො ගහණත්ථාය - ග්‍රාහණය කිරීම සඳහා නො වෙයි. ධර්මය ශ්‍රවණය කළ යුත්තේ ධර්මයක් අහලා, ඒ අනුව පිළිපැදලා, නිවන් සුව ලබා ගැනීමේ ඒ අභිප්‍රායය පෙරටු කර ගෙන. එහෙම නැතුව ධර්ම සංඥා ගොඩ ගසා ගන්නට, ධර්ම දැනුම-ධර්ම ඥානය දියුණු කර ගැනීමට පමණක් ධර්මය ශ්‍රවණය කරලා, ඒ අනුව පිළිපදින්නේ නැති අයට ඒ ධර්ම ශ්‍රවණය කළත්, නිවන් සුව ලබාගන්නට ඒ තුළින් හැකියාවක් ලැබෙන්නේ නැහැ.

“සඛ්ඛාර” යන වචනය ධර්මයේ යෙදෙන විවිධ අවස්ථා

එතකොට සිංහලෙන් අපි සංස්කාර කියන වචනයට පාලියෙන් කියන්නේ සඛ්ඛාර කියලා. මහාප්‍රාණ 'බ' යන්න එතන යෙදෙන්නේ, එහි අදහස හේතුවෙන් හට ගත් දේවල් කියන එකයි. සාමාන්‍ය 'ක' යන්න දාලා සඛ්ඛාර කීවොත් එහි අදහස වන්නේ කුණු කසල කියන එකයි.

එතකොට මේ සඛ්ඛාර කියන වචනය ධර්මයේ විවිධ තැන්වල, විවිධ ධර්ම කොට්ඨාසයන් දැක්වීම සඳහා යි බුදුරජාණන් වහන්සේ විසින් වදාරලා තිබෙන්නේ. ඒවා පිළිබඳව මේ අයට අප කලින් කරුණු කියා දී තිබෙනවා.

කෙසේ වෙතත් ඒවා අමතක වී ඇතැ යි සිතලා, ඒ පිළිබඳව වචන කිහිපයක් පමණක් ඉතා කෙටියෙන් සඳහන් කිරීමට පළමුවෙන් අදහස් කළා.

- (i) සබ්බේ සඞ්ඛාරා අනිච්චා, සබ්බේ සඞ්ඛාරා දුක්ඛා, වය ධම්මා සඞ්ඛාරා ආදී තැන් ධර්මයේ සඳහන් වෙනවා. එහි සංස්කාර යන්නෙන් අදහස් කරන්නේ හේතූන්ගෙන් හටගත් ධර්ම. සියලුම සංස්කාර දුක්, සියලුම සංස්කාර අනිත්‍යයි ආදී වශයෙන් කියන ඒ පාඨවලින් දැක්වෙන්නේ හේතූන්ගෙන් හට ගත් සියලුම ධර්ම අනිත්‍යයට යන බව, ඒවා දුක් බව හා ඒවා වැය වී විනාශ වී යන බව යි.
- (ii) වෙනත් අවස්ථාවල දී දක්වනවා අවිජ්ජා පච්චයා සඞ්ඛාරා, සඞ්ඛාරා පච්චයා විඤ්ඤාණං ආදී වශයෙන්. අවිද්‍යාව නිසා සංස්කාර ඇති වනවා, සංස්කාර නිසා ප්‍රතිසන්ධි විඥානය ආදී විඥාන පහළ වනවා යනාදී වශයෙන් පටිච්ච සමුප්පාද ධර්මයන් විස්තර කරන අවස්ථාවේදීත් සඞ්ඛාර කියන වචනය යෙදෙනවා. මෙහිදී අදහස් කරනු ලබන, මෙයට අන්තර්ගත වන ධර්ම කාරණය වන්නේ "අවිජ්ජා පච්චයා පුඤ්ඤාභි සඞ්ඛාරා, අපුඤ්ඤාභි සඞ්ඛාරා, ආනෙඤ්ඤාභි සඞ්ඛාරා" කියන කොටස් තුන. අවිද්‍යාව නිසා කුශලාත් කරනවා. අකුශලාත් කරනවා. ධ්‍යානත් උපදවා ගන්නවා. ඒකෙන් අදහස් කරන්නේ කුශල අකුශල කර්ම සංස්කාර අවිද්‍යාව නිසා ඇතිවන බව.
- (iii) සමහර අවස්ථාවල දී බුදුරජාණන් වහන්සේ විසින් "අවිජ්ජා පච්චයා සඞ්ඛාරා" කියන තැන යෙදෙන සඞ්ඛාරා කියන පදය විස්තර වශයෙන් දක්වන්නේ කාය සඞ්ඛාර, වචි සඞ්ඛාර, මනෝ සඞ්ඛාර කියලා. චිත්ත සඞ්ඛාර කියන වචනයත් මනෝ සඞ්ඛාර කියන එකට පර්යාය වචනයක් වශයෙන් අපට යොදා ගන්නට පුළුවන්.
- (iv) මේ වචන තුනම නිරෝධ සමාපත්තිය විස්තර කරන අවස්ථා වලදීත් දැක්වෙනවා. විශේෂයෙන් ම චූල වේදල්ල, මහා වේදල්ල වැනි සූත්‍රවල තිබෙනවා කාය සඞ්ඛාර, වචි සඞ්ඛාර, චිත්ත සඞ්ඛාර ආදී ඒ වචන තුන, නිරෝධ සමාපත්තිය විස්තර කරන කොට ඇති කාය සඞ්ඛාර, වචි සඞ්ඛාර, චිත්ත සඞ්ඛාර කියන ඒ කොටස් තුන ම නො වෙයි.

අවිජ්ජා පච්චයා සඞ්ඛාරා කියන තැන දැක්වෙන කාය සඞ්ඛාර, වචී සඞ්ඛාර, මනෝ සඞ්ඛාර කියන එකෙන් අදහස් කරනු ලබන්නේ. නිරෝධ සමාපත්තියට සමවදින්නට හැකි වන්නේ සියළුම ධ්‍යාන මැනවින් වශී කරලා තිබෙන, ඒ වගේම විදර්ශනා ඥාන ආදී සියල්ල ඉතා හොඳින් දියුණු කරලා තිබෙන අනාගාමී වූ, රහත් වූ කෙනකුට පමණ යි. (අනාගාමී වුවත්, රහත් වුවත් සෑම කෙනකුටම නිරෝධ සමාපත්තියට සමවදින්නට බැහැ.) එවැනි කෙනෙක් දෙවැනි ධ්‍යානයට සිත පත් කර ගන්නා විට, විතක්ක විචාර දෙක නිරුද්ධ වී යනවා. දෙවැනි ධ්‍යානයේ විතක්ක විචාර නැහැ. විතක්ක විචාර දෙක නැති වුණාට පස්සේ කෙනකුට කපා කරන්නට බැහැ. එම නිසා විතක්ක විචාර හඳුන්වනු ලබන්නේ වචී සංස්කාර යනුවෙන්.

ඊලඟට 4 වැනි ධ්‍යානයට යන විට ආශ්වාස ප්‍රශ්වාස නො තේරෙන තරමට ම සංසිද්දිලා සංසිද්දිලා යනවා. ආශ්වාස ප්‍රශ්වාස, කය ඇසුරු කර ගෙන පවතින නිසා, ආශ්වාස ප්‍රශ්වාස හඳුන්වන්නේ කාය සංස්කාර කියලා.

නේවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායනන 4 වැනි අරූපාවචර ධ්‍යානයේ තිබෙන වේදනා සංඥා නිරුද්ධ කිරීමෙන් තමයි සංඥා වේදයින නිරෝධයට කෙනෙක් සම වදින්නේ. එම නිසා විත්ත සංස්කාර කියලා කියන්නේ වේදනා, සංඥා කියන කොටස් දෙක.

එහෙත් අවිජ්ජා පච්චයා සඞ්ඛාරා කියන තැන කාය සඞ්ඛාර, වචී සඞ්ඛාර, විත්ත සඞ්ඛාර කියන එකෙන් අදහස් කරන්නේ කුශලාකුශල කර්ම රැස්වීමට සුදුසු වන ආකාරයේ කායික ක්‍රියා කාය සංස්කාර, එවැනි වාචසික ක්‍රියා - වචී සංස්කාර, එවැනි මානසික ක්‍රියා - මනෝ සංස්කාර බව යි. මෙය බුදුරජාණන් වහන්සේ අංගුත්තර නිකායේ සූත්‍ර රාශියකම දක්වනවා. විශේෂයෙන්ම කම්ම වග්ගයේ. අංගුත්තර නිකායේ තිබෙනවා කම්ම වග්ගය කියලා කොටසක්. ඒකේ සූත්‍ර හය හතකම තිබෙනවා මෙහෙම පාඨයක්.

"අත්ථි භික්ඛවේ කම්මං කණ්හං කණ්හවිපාකං" ආදී කොටස විස්තර කරන විට මෙලෙසින් දැක්වෙනවා, ඉධ භික්ඛවේ එකච්චෝ

සබ්‍යාපජ්ඣං කායසඛ්ඛාරං අභිසඛ්ඛරෝති, සබ්‍යාපජ්ඣං වච්චසඛ්ඛාරං අභිසඛ්ඛරෝති, සබ්‍යාපජ්ඣං මනෝසඛ්ඛාරං අභිසඛ්ඛරෝති. සෝ සබ්‍යාපජ්ඣං කාය සඛ්ඛාරං අභිසඛ්ඛරිත්වා, සබ්‍යාපජ්ඣං වච්ච සඛ්ඛාරං අභිසඛ්ඛරිත්වා, සබ්‍යාපජ්ඣං මනෝ සඛ්ඛාරං අභිසඛ්ඛරිත්වා සබ්‍යාපජ්ඣං ලෝකං උපපජ්ජති.

ඒකෙන් අදහස් කරන්නේ මේ ලෝකයේ සමහර අය වැරදි සහගත වූ කාය සංස්කාර රැස් කරනවා. වැරදි සහගත වූ වච්ච සංස්කාර රැස් කරනවා. වැරදි සහගත වූ මනෝ සංස්කාර රැස් කරනවා. එසේ වැරදි සහගත කාය සංස්කාර, වච්ච සංස්කාර, මනෝ සංස්කාර රැස්කොට ඔහු දුගතිගාමී වෙනවා. මෙතැන මේ වැරදි සහගත වූ කාය සංස්කාර කියන්නේ අකුශල කාය සංස්කාර. සතුන් මැරීම, සොරකම් කිරීම, කාමයෙහි වරදවා හැසිරීම වැනි ත්‍රිවිධාකාර කාය දුශ්චරිත යි එයින් අදහස් කරන්නේ.

වැරදි සහගත වච්ච සංස්කාර කියන්නේ බොරු, කේලාමි, පරුෂ වචන, සම්ඵප්පලාප කීම වැනි චතුර්විධාකාර වච්ච දුශ්චරිත.

ඒ වගේම වැරදි ආකාර මනෝ සංස්කාර කියන්නේ අභිජ්ඣා, ව්‍යාපාද, මිථ්‍යාදාෂ්ටි ආදී ත්‍රිවිධාකාර මනෝ දුශ්චරිතයන්. එහි දී අභිජ්ඣාව කියන්නේ දැඩි ලෝභය, ව්‍යාපාදය කියන්නේ තරඟව, මිථ්‍යාදාෂ්ටිය කියන්නේ 'ලෝකය ශාස්වතයි' ආදී වශයෙන් ගනු ලබන වැරදි දාෂ්ටි.

ඒ වගේම කුශල පැත්තටත් බුදුරජාණන් වහන්සේ එම සූත්‍රවල මෙලෙසින් කරුණු දක්වා තිබෙනවා "ඉධ භික්ඛවේ එකච්චෝ අබ්‍යාපජ්ඣං කාය සඛ්ඛාරං අභිසඛ්ඛරෝති, අබ්‍යාපජ්ඣං වච්ච සඛ්ඛාරං අභිසඛ්ඛරෝති, අබ්‍යාපජ්ඣං මනෝ සඛ්ඛාරං අභිසඛ්ඛරෝති." ආදී වශයෙන්. සමහර අය නිවැරදි වූ කාය සංස්කාර, නිවැරදි වූ වච්ච සංස්කාර, නිවැරදි වූ මනෝ සංස්කාර රැස් කරනවා.

සො අබ්‍යාපජ්ඣං කායසඛ්ඛාරං අභිසඛ්ඛරිත්වා, අබ්‍යාපජ්ඣං වච්චසඛ්ඛාරං අභිසඛ්ඛරිත්වා, අබ්‍යාපජ්ඣං මනෝසඛ්ඛාරං

අභිසඞ්ඛරිත්වා. අබ්‍යාපජ්ඣං ලෝකං උපපජ්ජති.

එසේ නිවැරදි කාය සංස්කාර, වචී සංස්කාර, මනෝ සංස්කාර රැස් කොට, ඔහු සුගතිගාමී වෙනවා. වැඩි විස්තර අවශ්‍ය කෙනකුට එම සූත්‍ර බලා අවබෝධ කර ගන්නට, තේරුම් ගන්නට පුළුවන්.

එතකොට ඒකෙන් පැහැදිලිවම ජේතවා "අවිජ්ජා පච්චයා සඞ්ඛාරා" කියන තැනයි, නිරෝධ සමාපත්තියේ දැක්වෙන කාය සඞ්ඛාර, වචී සඞ්ඛාර, චිත්ත සඞ්ඛාර කියන තැනයි තිබෙන්නේ එකම ධර්ම කොට්ඨාශයක් නො වන බව.

කාය සඞ්ඛාර කියන වචනය ආනාපාන සති භාවනාව විස්තර කරන විටත් දැක්වෙනවා "පස්සම්භයං කාය සඞ්ඛාරං අස්සසිස්සාමිති සික්ඛති, පස්සම්භයං කාය සඞ්ඛාරං පස්සසිස්සාමිති සික්ඛති" ආදී වශයෙන්. මෙහි දී කාය සංස්කාර කියන්නේ ආනාපානසති භාවනාව සමථ වශයෙන් වඩන විට අරමුණට ගනු ලබන ආශ්වාස හා ප්‍රශ්වාස යි. ආශ්වාස ප්‍රශ්වාස සංසිදුවමින්, හුස්ම ගනිමින් හා පිටකරමින් හික්මෙයි කියන එකයි කලින් කියවූ පාළි පාඨයේ අදහස.

විදර්ශනා වශයෙන් ආනාපාන සති භාවනාව වඩන විට මුළු ශරීරයම සිතට නො පෙනී පවත්නා තත්ත්වයක් අත් දකින්නට පුළුවන්. එහි දී සියලුම කාය සංස්කාර සංසිදී යන නිසා, විදර්ශනා භාවනාවේ දී කාය සංස්කාර කියන්නේ සිතට පෙනෙන රූප නිමිත්තට.

එම නිසා ආනාපාන සති භාවනාව විස්තර කරන විට දැක්වෙන කාය සංස්කාර කියන්නේ එක්කෝ ආශ්වාස ප්‍රශ්වාසයට, නැත්නම් රූප නිමිත්තට.

- (v) තවත් අවස්ථාවල දී සඞ්ඛාර කියන වචනය නිර්වාණ ධාතුව විස්තර කරන විට දැක්වෙනවා "ඒතං සත්තං ඒතං පණිතං යදිදං සබ්බ සඞ්ඛාර සමථෝ සබ්බප්පධි පටිනිස්සග්ගෝ තණ්හක්ඛයෝ විරාගෝ නිරෝධෝ නිබ්බානං" ආදී වශයෙන්. "ඒතං සත්තං ඒතං පණිතං යදිදං සබ්බ සඞ්ඛාර සමථෝ" සියළුම සංස්කාරයන් සමනය වූ නිවන ශාන්ත යි,

නිවන ප්‍රණීත යි කියන එකයි එහි සාමාන්‍ය අර්ථය. එනන සබ්බ සඞ්ඛාර කියන එකෙන් අදහස් කරන්නේ නිවනට සිත පත් කර ගෙන එල සමචතකට සම වැදී සිටින කෙනකුගේ සිත තුළ නිවන අරමුණු කරමින් පවත්නා ඉතා සියුම් සංඥා, තිරුමිස වේදනා ආදී සංස්කාර ධර්ම හැර, අනෙක් සියළුම මනෝ සංස්කාර ධර්ම නිරුද්ධ වී ඇති බව යි.

ඉධාචුසෝ හික්ඛු ඒවං සඤ්ඤී හෝති : ඒතං සන්තං, ඒතං පණීතං යදිදං සබ්බසඞ්ඛාර සමථෝ සබ්බපධි පටිනිස්සග්ගෝ තණ්හක්ඛයෝ විරාගෝ නිරෝධෝ නිබ්බානන්ති. එවම්පි ඛො ආචුසෝ සියා හික්ඛුනෝ තථාරූපෝ සමාධි පටිලාභෝ යථා නේව පඨවියං පඨවි සඤ්ඤී අස්ස, න ආපස්මිං ආපෝ සඤ්ඤී අස්ස, න තේජස්මිං තේජෝ සඤ්ඤී අස්ස, න වායස්මිං වායෝ සඤ්ඤී අස්ස, න ආකාසානඤ්චායනනේ ආකාසානඤ්චායනන සඤ්ඤී අස්ස, න විඤ්ඤාණඤ්චායනනේ විඤ්ඤාණඤ්චායනන සඤ්ඤී අස්ස, න ආකිඤ්චඤ්ඤායනනේ ආකිඤ්චඤ්ඤායනන සඤ්ඤී අස්ස, න නේවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායනනේ නේවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායනන සඤ්ඤී අස්ස, න ඉධලෝකේ ඉධලෝක සඤ්ඤී අස්ස, න පරලෝකේ පරලෝක සඤ්ඤී අස්ස, යම්පිදං දිට්ඨං සුතං මුතං විඤ්ඤාතං පත්තං පරියේසිතං අනුච්චරිතං මනසා තත්‍රාපි න සඤ්ඤී අස්ස, සඤ්ඤීච පන අස්සා' ති (අංගුත්තර නිකාය)

සාමාන්‍යයෙන් එල සමචතකට සමවදින වීට එවැනි කෙනකුගේ සිත තුළ පඨවි, ආපෝ, තේජෝ, වායෝ ආදී සංඥා නැහැ. ඒ වගේම 1 වැනි 2 වැනි 3 වැනි 4 වැනි ධ්‍යානත් නො වෙයි ඒක. ඒ වගේම අරූපාවචර 1, 2, 3, 4 ධ්‍යානත් නො වෙයි එල සමචත කියන්නේ. මේ ලෝකය පිළිබඳව සංඥාවකුත් එහි නැහැ. පර ලෝකය පිළිබඳ සංඥාවකුත් එහි දී නැහැ. ඒ වගේම ඇස, කණ, නාසය, දිව, ශරීරය, මනස හා සම්බන්ධ වන විවිධාකාර අරමුණු හෝ ඒ අරමුණු සෙවීම් හෝ, ඒ හා සම්බන්ධ මොනම ආකාරයේ හෝ සංඥාත් එහි නැහැ. නමුත් සංඥාවක් තිබෙනවා. එල සමචතක් විස්තර කිරීම සඳහා බුදුරජාණන් වහන්සේ දක්වන ලද කලින් කිය වූ පාඨයේ සරල අදහස යි අපි ඒ ප්‍රකාශ කළේ.

එතකොට ඒ සියුම් සංඥා සහිත නාම සංස්කාර ධර්ම ටික හැර, අනෙක් ඔක්කොම නාම සංස්කාර නිරුද්ධ වුණා කියන එකයි, සබ්බ සච්චාර සමථෝ කියන එකෙන් එහි දී අදහස් කරනු ලබන්නේ.

(vi) රූප, වේදනා, සංඥා, සංස්කාර, විඥාන යන පංචස්කන්ධ ධර්මයන් විස්තර කරන විටත් සච්චාර කියන වචනය යෙදෙනවා. එහි දී රූපය කියන එකත් හේතූන්ගෙන් හට ගත් ධර්මයක් නිසා සංස්කාර ධර්මයක්. වේදනාවත් හේතූන්ගෙන් හට ගත් සංඛත ධර්මයක්. ඒකත් සංස්කාරයක්. ඒ වගේම සංඥාවත්, විඥානයත් හේතූන්ගෙන් හට ගත් සංඛත ධර්ම, සංස්කාර ධර්ම.

පංචස්කන්ධයේ දී රූප, වේදනා, සංඥා, විඥාන කියන කොටස් හතර හැර, සෙසු නාම ධර්ම සියල්ලම අයත් වන්නේ සංස්කාර ස්කන්ධයට. බුදුරජාණන් වහන්සේ වදාළ පරිදි සංස්කාර ස්කන්ධය විස්තර වන්නේ රූප සඤ්චේතනා, ශබ්ද සඤ්චේතනා, ගන්ධ සඤ්චේතනා, රස සඤ්චේතනා, ඵොට්ඨබ්බ සඤ්චේතනා සහ ධර්ම සඤ්චේතනා වශයෙනි. රූප පිළිබඳ සිතිවිලි, ශබ්ද පිළිබඳ සිතිවිලි, ගඳ සුවඳ පිළිබඳ සිතිවිලි, රස පිළිබඳ සිතිවිලි, කයට දූනෙන ස්පර්ශ - ඵොට්ඨබ්බ ධර්ම-පිළිබඳ සිතිවිලි, ඒ වගේම මනසට දූනෙන විවිධ අරමුණු - ධම්මාරම්මණයන් - පිළිබඳ සිතිවිලි කියන මේවා තමයි සංස්කාර ස්කන්ධයට අයත් වන්නේ.

අභිධර්ම පොත්වල තරමක් වෙනස් ආකාරයකින් මෙය දක්වන්නේ. එහි දැක්වෙන්නේ චෛතසික ධර්ම 50 ක් සංස්කාර ස්කන්ධයට අයත් වන බව. අභිධර්ම පොත්වල චෛතසික ධර්ම 52 ක් දැක්වෙනවා. එම 52 ත් වේදනාව, වේදනා ස්කන්ධයට අන්තර්ගත වන නිසාත්, සංඥාව, සංඥා ස්කන්ධයට අයත් වන නිසාත්, ඉතිරි චෛතසික ධර්ම 50 ම සංස්කාර ස්කන්ධයට අයත් වන බව පොත්වල දක්වා තිබෙනවා. කෙසේ වෙතත්, ප්‍රායෝගික වශයෙන් සංස්කාර ස්කන්ධයට රූප සංචේතනා ආදී කොටස් 6 ගන්නවා නම් ඒක බෙහෙවින් ම ප්‍රයෝජනවත්. එහි ප්‍රායෝගික වශයෙන් වැදගත් භාවයක් තිබෙනවා.

සංස්කාර අතහැර නිවනට සිත පත් කර ගැනීම

එතකොට මේ පංචස්කන්ධ ධර්මයන් අරමුණු කරමින්, ඒවා සංස්කාර වශයෙන් දකිමින් නිවනට සිත පත් කර ගන්නට උත්සාහ කරන පුද්ගලයකුට, ලෝකයේ තිබෙන සියලුම දේවල් සංස්කාර ධර්ම වශයෙන් පළමුවෙන් තේරුම් ගැනීම බෙහෙවින්ම ප්‍රයෝජනවත් වනවා. ඒක නිසා ලෝකයේ තිබෙන සියලුම දේ සංස්කාර ධර්ම වශයෙන් පළමුවෙන් තේරුම් ගන්නට උත්සාහ ගත යුතු යි.

උදාහරණයක් වශයෙන් අපි හිතමු අපට මේ ඉස්සරහින් ජේනවා ගස් කොළන් ආදී දේවල්. මේ ගස් කොළන් සංස්කාර ධර්ම; හේතූන්ගෙන් හට ගත් දේවල්. මේ අය දන්නවා ගස් වැල් ආදිය හැදෙන්නට ජලය අවශ්‍ය යි. ආලෝකය අවශ්‍ය යි. වාතය අවශ්‍ය යි. ඒ වාගේ හේතූන් තිබෙනවා. හේතූන්ගෙන් හටගත් ධර්ම තමයි සංඛත, සංස්කාර ධර්ම කියන්නේ.

සංස්කාර ධර්මයන්ගේ පොදු ලක්ෂණ

මේ සංස්කාර ධර්මවල තිබෙනවා ප්‍රධාන ලක්ෂණ තුනක්. "තීණිමානි හික්ඛවේ සඞ්ඛතස්ස සඞ්ඛත ලක්ඛණානි. කතමානි තීණි ? උප්පාදෝ පඤ්ඤායති, වයෝ පඤ්ඤායති, ධීතස්ස අඤ්ඤාත්තං පඤ්ඤායති" මේ සංඛාර ධර්මවල, සංඛත ධර්මවල තිබෙන ලක්ෂණ තුන බුදුහාමුදුරුවෝ ප්‍රකාශ කොට වදාරන්නේ, "උප්පාදෝ පඤ්ඤායති" ඉපදීමක් තිබෙනවා; ඉපදීමක් පනවන්නට පුළුවන්. වයෝ පඤ්ඤායති, විනාශවීමක් නැතිවීයාමක් පණවන්නට පුළුවන්, විනාශ වී යාමක්, නැතිවී යාමක් තිබෙනවා. "ධීතස්ස අඤ්ඤාත්තං පඤ්ඤායති" පවතින ඒ සංස්කාර ධර්මයන් වෙනස් ස්වරූපයකට පරිවර්තනය වීමක් දක්නට ලැබෙනවා. මේ ලක්ෂණ තුන කවර හරි දේක තිබෙනවා නම්, ඒවා සියල්ලම සංස්කාර වශයෙනු යි තේරුම් ගත යුතු වන්නේ.

දැන් උදාහරණ වශයෙන්, අවුරුදු පහක පමණ කාලයේ අපි සිටිය තත්ත්වයට අපි අවධානය යොමු කළොත්, අවුරුදු පහක කාලයේදී අපට ශරීරයක් තිබුණා. අවුරුදු දහයේ තත්ත්වයට අපේ අවධානය යොමු කළොත්, ඒ

අවුරුදු දහයේ තත්ත්වයේ ශරීරයක් තිබුණා. නමුත් අවුරුදු පහේ තිබුණු තත්ත්වය නො වෙයි දහයේදී තිබෙන්නේ. ඒවා කලින් තිබුණු තත්ත්වයට වඩා සම්පූර්ණයෙන් වෙනස් ස්වරූපයකට පරිවර්තනය වෙලා; විපරිණාමයට පත් වෙලා. ඒ විපරිණාමයට පත් වුණේ එක පාරටම නො වෙයි. නිරන්තරයෙන්ම වෙනස් වෙවී වෙනස් වෙවී යාම නිසයි, ඒ විධියට විපරිණාමයකට පත් වුණේ. එසේ වෙනස් වුණ රූප කොටස් නිරුද්ධ වී නැති වී ගියා. මෙලෙසින් ඒ රූප කොටස්වල ඉපදීමක් තිබුණා. නැතිවී යාමක් තිබුණා. වෙනස් වී යාමක් තිබුණා. මෙම ලක්ෂණ තුනෙන් යුතු වූ ඒ රූපය ඒ නිසා සංස්කාර ගොඩක්.

මේ විධියට සංස්කාර ධර්මයන්ගේ මූලික ලක්ෂණ තුනක් තිබෙනවා. එතකොට මේ ගස් කොළන් ආදිය සම්පූර්ණයෙන් ම සංස්කාර ධර්ම වශයෙන් තමන්ටම තේරෙන්නට ඕනෑ. කියන ධර්මය වැටහෙන එක නො වෙයි මෙහි දී අවශ්‍ය වන්නේ. මේවා ඔක්කොම සංස්කාර ධර්ම කියලා තමන්ට ම අවබෝධ වෙලා පෙනෙන එකයි අත්‍යවශ්‍ය.

එතකොට පොළොව මත යම් තාක් දේවල් තිබෙනවා නම්, ඒ හැම එකක් ම සංස්කාර වශයෙන්, සංඛත ධර්ම වශයෙන් තේරුම් ගන්නට ඕනෑ. පොළව මත විශාල ගොඩනැගිලි තිබෙනවා. මේවා හේතූන් නිසා හට ගත් දේවල්. නැත්නම් තමන්ගේ ගෙදර නොයෙක් ආකාර බඩු බාහිරාදිය තිබෙනවා. යාන වාහන ආදිය තිබෙනවා. මේ සියල්ල ම හේතූන් නිසා හට ගත් දේවල්. පොළොව මත යම් තාක් දේවල් තිබෙනවා නම්, ඒ සියල්ල ම සංඛත ධර්ම යි කියලා තමන්ට ම අවබෝධ වන්නට ඕනෑ.

මහා පෘථිවිය ම ගත්තත් ඒකත් සංඛත ධර්මයක්. මොකද ඒකෙන් විපරිණාමයකට පත්වීම් අපට දක්නට ලැබෙනවා. නාය යෑම් සිදුවෙනවා. නැත්නම් භූමි චලනයන්, භූමි කම්පා වැනි දේවල් සිදුවෙලා ඒවා වෙනස් වන ආකාරය දකින්නට පුළුවන්.

අනිත් එක මහ පොළොවත් වැඩෙනවා. මේ අය දන්නවා පුරා විද්‍යාඥයන් පොළොව කැනලා තමයි, ඉස්සර කාලේ පොළොව මත තිබුණු ඒවා මතු කර ගන්නේ. ඉස්සර ඒවා පොළොව මත තිබුණේ. නමුත් දැන් ඒවා පොළොවෙන් වැසිලා ගිහිල්ලා. ඒකෙන් තේරුම් ගන්නට පුළුවන් මේ

පොළොව වැඩෙනවා කියලා. මෙලෙසින් මහ පොළොවත් වෙනස් වෙනස් ස්වරූපවලට පරිවර්තනය වන නිසා මේ මහා පාර්වතිය ම සංස්කාර ධර්මයක්.

ලෝක විනාශයක දී මේ මහ පොළොව සහිත ලෝකය විනාශ වී යන ආකාරය බුදුරජාණන් වහන්සේ විසින් "සත්ත සුරියොද්ගමන" සූත්‍රයේ වදාරා තිබෙනවා. ලෝක විනාශයකින් පසුව මේ මහා පාර්වතිය ආදී ලෝක ධර්මයන් නැවත හැදෙන හැටිත් ප්‍රකාශ කොට වදාරලා තිබෙනවා. විවිධ හේතූන් මත ඒවා සිදුවන්නේ. එතකොට මේ ආකාරයෙන් මහා පාර්වතියත්, පාර්වතිය මත තිබෙන සියලුම දේවලුත් සංස්කාර ධර්ම හැර අන් කිසිවක් නො වෙයි කියලා තමන්ට තේරෙන්නට ඕනෑ. මේ තේරෙන අවස්ථාවේ දී මොනවා ගැන සිතිවිල්ලක් ඇති වුණත්, ඒ සියල්ලම සංස්කාර ධර්ම හැර වෙන දෙයක් නො වෙයි කියලා තමන්ටම අවබෝධ වන්නට ඕනෑ. තමන්ගේ කාර් එක දැක්කත් 'මේක සංස්කාර ගොඩක්, කාර් එක කියලා දෙයක් සත්‍ය වශයෙන් නැහැ.' ගෙදර තිබෙන ටෙලිවිෂන් එක දැක්කත්, වෙනත් මොනවා හරි බඩුවක් දැක්කත් 'මේක සංස්කාර ගොඩක්, වෙන දෙයක් මේකේ නැහැ' කියන අවබෝධය නිරායාසයෙන් ම තමාගේ සිත තුළින් මතු වන්නට ඕනෑ. හිතනවා නො වෙයි. යෝනිසෝමනසිකාරයෙන් යුතුව නුවණින් මෙනෙහි කරන අවස්ථාවේ දී, නිරායාසයෙන් ම සිත තුළින් මතු වන්නට ඕනෑ 'මේ ඔක්කොම දේවල් සංස්කාර, සංස්කාර, සංස්කාර' කියලා.

සියලුම සත්වයන් සංස්කාර ධර්ම පමණ යි.

ඊළඟට ගන්නවා විවිධ සත්ව කොට්ඨාසයන්. මනුෂ්‍යයන් සිටිනවා. තිරිසන් සතුන් සිටිනවා. ඒ වගේම විවිධ අමනුෂ්‍ය කොට්ඨාසයන් සිටිනවා. වෘක්ෂ දේවතාවන් වැනි අය සිටිනවා. සියලුම මනුෂ්‍යයන් සංස්කාර ගොඩවල්. සංස්කාර කියන්නේ හේතූන්ගෙන් හටගත් ධර්මතාවයන්. ලෝකයේ යම්කිසි කෙනෙක් නැවත උපදින්නට හේතු තිබෙන්නට ඕනෑ. ප්‍රධාන වශයෙන් අවිද්‍යාව තිබෙන්නට ඕනෑ. මම කියන අස්මිමානය තිබෙන්නට ඕනෑ. හව තණ්හාව තිබෙන්නට ඕනෑ. කර්ම සංස්කාර තිබෙන්නට ඕනෑ. කර්ම සංස්කාර ආදිය උපාදානය කර ගෙන සිටින්නට ඕනෑ. මේ ආදී විවිධ හේතූන් නිසා තමයි කෙනෙක් මැරුණාට පසුව නැවත ප්‍රතිසන්ධියක් ලබාගන්නේ. ඒ හේතූන් නැත්නම් ප්‍රතිසන්ධිය නැති වී යනවා.

එතකොට සියලුම මනුෂ්‍යයන් සංස්කාර ගොඩවල්. සියලුම නිරිසන් සත්වයන් සංස්කාර ගොඩවල්. සියලුම අමනුෂ්‍යයන් සංස්කාර ගොඩවල්. සියලුම වෘක්ෂ දේවතාවන් වැනි කොටස් සංස්කාර ගොඩවල්. ඒ වගේම සියලුම දෙව්වරුන් අපි කුමන නමකින් හඳුනා ගන්නත්, සංස්කාර ධර්ම හැර අන් කිසිවක් නො වෙයි. දේව කොට්ඨාශ කියන්නේ සංස්කාර ගොඩවල්. සියලුම බ්‍රහ්මයන් සංස්කාර ගොඩවල්. සියලුම මාරයන් සංස්කාර ගොඩවල් වශයෙන් අවබෝධ කර ගන්නට ඕනෑ.

විශේෂයෙන්ම භාවනාව දියුණු කරගත හැකි අයට මාර උවදුරු එන්නට පුළුවන්. 'මේ මාරයාත් සංස්කාර ධර්ම ගොඩක්; පංචස්කන්ධ ධර්ම ගොඩක්; අනිත්‍යයට ගොස්, නිරුද්ධ වී යන ධර්ම ගොඩක්. මාර උවදුරු අත් දකින විට, සත්‍ය වශයෙන්ම ඇත්තේ තමන්ගේ ම පංචස්කන්ධ ධර්ම සංඛ්‍යාත සංස්කාර ගොඩක් පමණ යි' කියලා අවබෝධ වෙලා හරියට දකිනවා නම්, එහි දී ඒ මාර උවදුරු බොහෝ දුරට මැඩ ගන්නට පුළුවන්. ඉහළ ඉහළ මාර්ග ඵල ලබන්නට යන අයට බොහෝ දුරට මාර උවදුරු එන්නට ඉඩ තිබෙනවා.

එතකොට මේ ලෝකයේ සිටින සෑම සත්වයෙක් ම සංස්කාර ගොඩවල්.

සංස්කාර වල ඇති විශේෂ ගති ස්වරූපය

මේ සංස්කාරවල තිබෙනවා විශේෂ ගති ස්වරූපයක්. ඒ තමයි, ඒ සංස්කාර දන්නේ නැහැ තමන් ඉපදුනේ - පහළ වුණේ වෙනත් සංස්කාර හේතු කොට ගෙන ය කියලා. අනෙක් අතින් කිසිම සංස්කාර ධර්මයකට ඕනෑකමක් නැහැ තවත් සංස්කාර ගොඩක් උපදවා දෙන්නට.

'අවිද්‍යාව නිසා අපි ඉපැදුණා, තණ්හාව නිසා අපි ඉපැදුණා, සංස්කාර නිසා අපි ඉපැදුණා' ආදී වශයෙන් මා කලින් කීවා ලෝකයේ සත්වයන් නැවත උපදින හේතු. අවිද්‍යාවට කිසිම ඕනෑකමක් නැහැ, කුශල අකුශල කර්ම සංස්කාර රැස්කර දෙන්නට. කුශල අකුශල කර්ම දන්නෙන් නැහැ, අවිද්‍යාව නිසා ඒ කුශල අකුශල සංස්කාර ධර්ම ජනිත වන බව. අවිද්‍යාව ඇත්ත වශයෙන්ම කුශල අකුශල කර්ම සංස්කාර රැස්කර දෙන්නෙන් නැහැ. අවිද්‍යාව තිබෙන විට, කුශල අකුශල කර්ම සංස්කාර ඒ හේතූන්ගේ

ප්‍රතිඵලයක් වශයෙන් ජනනය වෙනවා. ඒකයි තේරුම් ගත යුතු වන්නේ. ඒ වගේම තමයි, සංස්කාර නිසා විඥානය පහළ වන බව සංස්කාර දන්නෙත් නැහැ; විඥානය දන්නෙත් නැහැ, විඥානය පහළ වන්නේ සංස්කාර නිසා බව. සංස්කාරවලට අවශ්‍යකමකුත් නැහැ, විඥානයක් ඇති කර දීමට. ඒ වගේම සංස්කාර නිසා විඥානය ඇති වුණාට, සංස්කාර තුළින් ම විඥානය ඇති වනවා කියන්නටත් බැහැ. හේතූන්ගේ ප්‍රතිඵලයක් වශයෙන් සංස්කාර නිසා විඥානය ජනිත වනවා. ලෝකයේ තිබෙන සෑම සංස්කාර ධර්මයක ම මෙම ගති ස්වරූපය තිබෙනවා.

එතකොට තමන්ට පැහැදිලිව ම පෙනෙනවා නම් මුළු විශ්වයේ ම තිබෙන්නේ මේ විධියට සංස්කාර ගොඩවල් හැර අන් දෙයක් නොවෙයි කියලා, එවිට මොනම සත්වයෙක් දෙස බැලුවත් - දෙවියෙක් හරි, මාරයෙක් හරි, බ්‍රහ්මයෙක් හරි, මනුෂ්‍යයෙක් හරි, තිරිසනෙක් හරි කවර සත්වයෙක් දෙස බැලුවත් - යෝනිසෝමනසිකාරය පවත්වන මේ අවස්ථාවේ දී, මේ මේ සත්ව කොට්ඨාස සිටිනවා ය කියන හැඟීම සිතට එන්නට හොඳ නැහැ. එහෙම එනවා නම් තමාගේ අවබෝධය සම්පූර්ණ වෙලා නැහැ.

ඒ වගේම ඕනෑම අජීවී වස්තුවක් දෙස බැලුවාට පසුව 'මේ දෙය තිබෙනවා, මේ දෙය තිබෙනවා කියලා' වැටහෙනවා නම්, ඒකෙන් තේරුම් ගන්නට ඕනෑ තමාගේ අවබෝධයේ අඩුපාඩුවක් තිබෙන බව. එම නිසා සියල්ල ම සංස්කාර ධර්ම වශයෙන් ම තේරුම් ගන්නට ඕනෑ. ඒ සංස්කාර ධර්ම " සබ්බේ සඞ්ඛාරා අනිච්චා, සබ්බේ සඞ්ඛාරා දුක්ඛා " සියලුම සංස්කාර අනිත්‍යය යි, සියලුම සංස්කාර දුක්ඛ යි, සෑම සංස්කාර ධර්මයක් ම නිරුද්ධ වී යනවා කියන ඒ අවබෝධය තමන්ට පසුව ඇති කර ගන්නට පුළුවන මුළු විශ්වය ම තනිකරම සංස්කාර ධර්ම පුඤ්ජයක් වශයෙන් දකින විට.

පංචස්කන්ධ ධර්ම සංස්කාර ලෙස දැකීම.

මේ අවබෝධය ඇති වුණාට පස්සේ, තමාගේ පංචස්කන්ධ ලෝකය දෙසට අවධානය යොමු කරන්නට ඕනෑ.

රූපස්කන්ධය සංස්කාර ලෙස දැකීම.

රූපස්කන්ධය පළමුවෙන්ම ගන්නවා. මේ අයට මා කලින් කීවා රූපස්කන්ධය තනිකරම සංස්කාර ගොඩක් කියලා. තමන්ගේ රූපය ගත්තොත්, 'මේ රූපය කියන්නේ තනිකර ම සංස්කාර ගොඩක්, එහි ගැහැණියක් නැහැ, පිරිමියෙක් නැහැ, මම කියලා කෙනෙක් නැහැ, ආත්මයක් නැහැ, ජීවයක් නැහැ, මෙතැන තිබෙන්නේ හුදු සංස්කාර ගොඩක් පමණයි' කියන හැගීම, ඒ අවබෝධය ඇතිවන්නට ඕනෑ. කියන දේ තේරෙන එක, මතක තබා ගන්න එක, ඒ අනුව හිතන එක නො වෙයි අවශ්‍ය වන්නේ. මේක හුදු සංස්කාර ගොඩක් ම යි කියන අවබෝධය ඇති කර ගැනීම යි ඉතාමත් ම අවශ්‍ය. ඒ අවබෝධය ඇතිකර ගන්නේ නැතිව, එලෙසින් සිතීම කුලීන් නිවන් ලබන්නට බැහැ.

දැන් මේ අයට අවබෝධ වන්නට ඕනෑ තමන්ගේ රූපස්කන්ධය ම තනිකර සංස්කාර ගොඩක් කියලා. මේ රූපස්කන්ධය තුළ තිබෙනවා විවිධ කොටස්. කෙස්, ලොම්, නිය, දත්, සම්, මස්, නහර ආදී දෙනිස් කුණප කොටස් මේ අය දන්නවා. කෙස් ගත්තොත්, කෙස් තනිකරම සංස්කාර ගොඩක්. සත්‍ය වශයෙන් ම සංස්කාර ගොඩක් හැර කෙස් කියලා දෙයක් නැහැ. ආහාර ආදී හේතූන් නිසා මේවා ඇති වන්නේ. කර්ම, චිත්ත, සාත්‍ය, ආහාර ආදී හේතූන් තිබෙනවා.

ලොම් ගත්තොත්, සත්‍ය වශයෙන් ලොම් කියලා දෙයක් නැහැ. තිබෙන්නේ සංස්කාර ගොඩක් පමණ යි. ඒ වගේම නිය ගත්තත්, දත් ගත්තත්, සම් , මස්, නහර, ඇට, ඇට මිදුළු, වකුගඩු, හදවත්, අක්මා ආදී කවර කොටසක් ගත්තත්, අපි ඒවා හඳුනා ගැනීම සඳහා කොයි තමකින් ව්‍යවහාර කරමින් සංඥා දමා ගෙන කටයුතු කළත්, ඒ එකක්වත් සත්‍ය වශයෙන් ඇති දේවල් නො වෙයි. සත්‍ය වශයෙන් ම මේවායේ තිබෙන්නේ, හුදු හේතූන් නිසා හටගත් ඵල සමුදායක්, හේතු ඵල ක්‍රියාදාමයක්, සංස්කාර ගොඩක් පමණ යි කියන එක තේරුම් ගන්නට ඕනෑ. එතකොට තමන්ගේ ශරීරයේ කවර කොටසක් දෙස බැලුවත්, සිතීන් බලනකොට සමහර විට ඒවා රූප නිමිත්තක් වශයෙන් දර්ශනය වුවත්, රූප නිමිති සහිත ඒ හැම එකක් ම සංස්කාර හැර අන් දෙයක් නො වෙයි කියලා තේරුම් ගන්නට ඕනෑ.

ඊළඟට මේ ශරීරයේ තිබෙනවා ඇස, කන, නාසය, දිව, ශරීරය කියන කොටස් පහ. ඇස කියන්නේ මොකක් ද ? "චක්ඛුං ඛො භික්ඛවේ පුරාණ කම්මං, සෝතං භික්ඛවේ පුරාණ කම්මං" ආදී වශයෙන් දැක්වූ පාඨ තිබෙනවා. ඇස කියන්නේ මහණෙනි, පැරණි කර්මයෙන් හටගත් දෙයක්. කනත් එහෙමයි. පැරණි කර්මයෙන් හටගත් දෙයක්. නාසයත් එහෙමයි. දිව, ශරීරය, මනසත් එහෙමයි. මේ සියල්ල පැරණි කර්මයෙන් හටගත් දේවල්. පැරණි කර්ම ආදී විවිධ හේතූන් නිසා හට ගත් සංස්කාර ධර්මයක් ඇස කියන්නේ. සත්‍ය වශයෙන්ම ඇස කියලා දෙයක් නැහැ. එතකොට ඇසට ආශා කරනවා නම් ඒකත් සංස්කාර ධර්මයක්. ඇස 'මගේ' කියලා හිතනවා නම් ඒකත් විත්ත සංස්කාර ධර්මයක්. ඒ ඇසට 'ඇස' කියලා හිතනවා නම් ඒකත් විත්ත සංස්කාර ධර්මයක්. ඇස සංස්කාර ගොඩක් කියලා හිතනවා නම් ඒකත් සංස්කාර ධර්මයක්. මේ විධියට සිතන සිතත් සංස්කාර ධර්මයක්.

ගැඹුරු අවබෝධයක් ලබන්නේ ඒ අවස්ථාවේ දී. මෙලෙසින්ම කන, නාසය, දිව, ශරීරය ගැනත් අවබෝධ කර ගත යුතු යි. මනස කියන්නෙත් තනිකර ම හේතූන් නිසා හට ගත් සංස්කාර ගොඩක් බවත් දත යුතු යි.

එතකොට ඇස තුළ සත්වයෙක් නැහැ. මගේ බවක් නැහැ. ආත්ම භාවයක් නැහැ. තිබෙන්නේ හේතු එල ක්‍රියාදාමයක්. හේතූන් නිසා හටගත් එල ධර්මයක්. අන්න ඒ අවබෝධය ඇති කර ගත යුතු වන්නේ අනාත්ම සංඥාව ඉතා ගැඹුරින් අවබෝධ කර ගැනීමට. මේවා අනාත්ම යි, අනාත්ම යි කිය කියා, හිත හිතා ඉන්න එකට වඩා, සංස්කාර වශයෙන් දකින විට ඇතිවන අනාත්ම යි කියන අවබෝධය ගැඹුරු යි. එය තමාගේ සිත තුළින්ම මතු කර ගැනීමට යි මේ විධියට කටයුතු කළ යුතු වන්නේ.

ඊළඟට මේ රූපස්කන්ධයේ තිබෙනවා පඨවි ධාතුව, ආපෝ ධාතුව, තේජෝ ධාතුව, වායෝ ධාතුව. ආකාශ ධාතුවකුත් තිබෙනවා. ආකාශ ධාතුව මෙහි දී ගණන් ගත්තේ නැතුවාට කමක් නැහැ. මොකද, පඨවි ධාතූ ආදිය වගේ, ආකාශ ධාතුව අනිත්‍යාදී වශයෙන් ගන්නට බැහැ.

පඨවි ධාතුව කියන්නෙන් ආහාර ආදී හේතූන් නිසා හට ගත් සංස්කාර ධර්මයක්. ආපෝ ධාතුව කියන්නෙන්, තේජෝ ධාතුව කියන්නෙන්, වායෝ ධාතුව කියන්නෙන් සංස්කාර ගොඩවල්. සත්‍ය වශයෙන් පඨවි කියලා

දෙයකුත් නැහැ. ආපෝ කියලා දෙයකුත් නැහැ. තේජෝ කියලා දෙයකුත් නැහැ. වායෝ කියලා දෙයකුත් නැහැ. හඳුනා ගැනීම සඳහා අපි ඒවාට සංඥා දාගෙන තිබෙනවා. ඒ සංඥාත් සංස්කාර. එතකොට පඨවි ධාතුව කියලා කියන සංඥාවත් සංස්කාරයක්. පඨවි ධාතුව කියලා කියන්නේ සංඥාවක්, නැත්නම් සංස්කාර ධර්මයක් කියලා අපි සිතනවා. ඒ සිතන එකත් සංස්කාර ධර්මයක්. මේක විශේෂයෙන් තේරුම් ගෙන භාවනාවෙන් අත් දකින්නට ඕනෑ.

මේ විධියට තමන්ගේ මුළු ශරීරයම අරමුණු කර ගෙන, මුළු ශරීරයම සංස්කාර ගොඩක් හැර සත්වයෙක්, පුද්ගලයෙක්, ආත්මයක්, මම කියලා කෙනෙක් නො වන බව දකිනවා.

ඊට පස්සේ දෙතිස් කුණප කොටස් එකිනෙකක් අරන් බලනවා.

ඊට පසුව ඇස, කණ, නාසය ආදී ආයතන හය ගන්නවා. වක්ඛායතනය, සෝතායතන, සානායතන, ජීවිභායතන, කායායතන, මනායතන හය.

ඊට පස්සේ පඨවි, ආපෝ, තේජෝ, වායෝ කියන ධාතු හතර ගන්නවා. එකක් පමණක් අරගෙන සෑහීමකට පත් වන්නේ නැතිව, මේ සියල්ලම ගන්නේ ඉතා මැනවින්, ඉතා ගැඹුරින්, ඉතා පළල්ව, මේවා ඔක්කොම සංස්කාර වශයෙන් දකින්නට. අණුමාත්‍රයක්වත් නැතිව සියල්ලම සංස්කාර වශයෙන් අවබෝධ කර ගන්නට යි, මේ විධියට විවිධ විවිධ ආකාරයෙන්, විවිධ විවිධ දෘෂ්ටිකෝණ වලින් අපි මේ දේවල් දකලා අවබෝධ කරගත යුතු වන්නේ.

නැවතත් මතක් කරන්නම්, මේ අවබෝධය යි ඉතාමත් අවශ්‍ය. මේවා ගැන සිතන එක නො වෙයි. සිතන්නට පුළුවන් ඕනෑම කෙනකුට. අවබෝධය ලබන්නට පුළුවන් වන්නේ ප්‍රඥාව තිබෙන කෙනකුට පමණ යි.

රූපාදී අරමුණු සංස්කාර ලෙස දැකීම

ඊළඟට අරමුණු සංස්කාර වශයෙන් බලනවා. ඇසට රූප, කනට ශබ්ද, නාසයට ගඳ සුවඳ, දිවට රස, කයට විවිධ ස්පර්ශ, මනසට විවිධ අරමුණු හමු වෙනවා. මේවා රූප, ශබ්ද, ගන්ධ, රස, ඵොට්ඨබ්බ, ධම්ම වශයෙන් හඳුන්වන්නේ. මේ අරමුණු මොනවා ද? ඇසට පෙනෙන රූප ඔක්කොම සංස්කාර ගොඩවල්. මේක ඉතා හොඳින්, ගැඹුරින් අවබෝධ වෙන කොට

තමන්ට තේරෙයි, තමන් මෙතෙක් කල් කොච්චර මුළා වෙලා සිටිය ද කියලා. කොච්චර මෝඩ කමකින් ද තමන් මෙච්චර කල් මේවා ගැන හිතුවේ; තමන්ගේ මෝඩකම කොච්චර දුරට තිබුණා ද කියලා අවබෝධ වෙයි.

සංස්කාර ගොඩක් හැර ඇසට වෙන දෙයක් පෙනෙන්නේ නැහැ. ගැහැණියක් දැක්කත් සංස්කාර ගොඩක්. පිරිමියෙක් දැක්කත් සංස්කාර ගොඩක්. ලස්සන දෙයක් දැක්කත් සංස්කාර ගොඩක්. කැන දෙයක් දැක්කත් සංස්කාර ගොඩක්. අජීවී සජීවී කවර දෙයක් දැක්කත් ඒ ඔක්කෝම සංස්කාර ගොඩවල්. මෙහි දී තමාගේ පුතා වෙන්න පුළුවන්, දුව වෙන්න පුළුවන්, ස්වාමි පුරුෂයෙක් වෙන්න පුළුවන්, භාර්යාවක් වෙන්න පුළුවන්, නෑදෑ හිත මිත්‍රයෙක් වෙන්න පුළුවන්, සොයුරු සොයුරියක් වෙන්නට පුළුවන්. කවරෙක් වුවත්, සංස්කාර ගොඩවල් හැර මෙවැනි පුත්තු දූලා ආදීන් නැති බව තේරුම් ගන්නට ඕනෑ. මෙලෙසින් තේරුම් ගැනීමට බිය විය යුතු නැහැ. මොකද, එදිනෙදා ජීවිතයේ දී කටයුතු කරන විට කලින් සේම කටයුතු කරන්නට පුළුවන්. මගේ පුතා, මගේ දුව, මගේ භාර්යාව, ආදී වශයෙන් කලා කරන්නට පුළුවන්. ව්‍යවහාර කරන්නට පුළුවන්. ආදරය කරන්නට පුළුවන්. ඒ වගේම ඒ අය වෙනුවෙන් කළ යුතු යුතුකම්, වගකීම් ආදිය සියල්ල ම නො පිරිහෙලා ඉටු කරන්නට පුළුවන්. නමුත් මේ භාවනා කරන අවස්ථාවේ දී සියල්ල ම, සියලු දෙනා ම සංස්කාර ධර්ම වශයෙන් ම තේරුම් ගන්නට ඕනෑ.

ඇසට පෙනෙන රූප පමණක් නො වෙයි. කනට ඇහෙන ශබ්ද, නාසයට දූනෙන ගඳ සුවඳ, දිවට දූනෙන රස, කයට දූනෙන ස්පර්ශ, මනසට දූනෙන විවිධ අරමුණු කියන මේ සෑම අරමුණක්ම සංස්කාර වශයෙන් තේරුම් ගන්නට ඕනෑ. එක පාරටම මේ අරමුණු සියල්ලම සංස්කාර ගොඩවල් කියලා හිතන්නට පුළුවන්. එහෙම හිතන එකට වඩා මේ විධියට බෙද බෙදා, බෙද බෙදා බලන විට ඇති වන අවබෝධය ඊට වඩා විශාල වූ එකක්. ඊට වඩා ගැඹුරු වූ එකක්. ඒක නිසා කනට ඇහෙන ශබ්ද ගත්තොත්, ශබ්ද කියන්නෙන් හේතූන්ගෙන් හටගත් ධර්මයක්. ශබ්දය ඇති වීමට නම් පයවි ආදී මූල ධාතු හතරේ සට්ටනය වීමක් සිදුවන්නට ඕනෑ. එහෙම නැත්නම් ඒ පයවි ආදී ධාතුන් අතරින් වායෝ ධාතුව ගමන් කිරීමක් සිදු වන්නට ඕනෑ. එහෙමත් නැත්නම් යම්කිසි සත්වයෙක් ශබ්දයක් පිට කරනවා නම්, ඒ සත්වයාගේ නාම රූප ආදී ධර්මයන් සහ ඒ ශබ්ද පිට කිරීමට ගනු ලබන

ආයාසය ආදී විවිධ හේතූන් තිබෙන්නට ඕනෑ. මේ ආදී හේතූන් නිසයි මේ ශබ්දය හට ගත්තේ. කොයි ශබ්දයක් ඇසුනත් 'මේක සංස්කාර ගොඩක්' කියලා අවබෝධ කර ගත යුතු යි. තමන්ට කෙනෙක් ඉහළින් ම ප්‍රශංසා කළා වෙන්නට පුළුවන්, නින්දා අපහාස ආදිය කළා වෙන්නට පුළුවන්, කොයි ආකාර ශබ්දයක් ඇසුනත් - තමා ඉතා ම ප්‍රිය කරන, ඉතාම මිහිරි, කර්ණ රසායන ශබ්දයක් වෙන්නට පුළුවන්, සංගීතයක් වෙන්නට පුළුවන්, සිත්දුවක් වැනි දෙයක් වෙන්නට පුළුවන් - ඒ කවරක් වුවත්, ඒ ඔක්කොම සංස්කාර ධර්ම වශයෙන් තේරුම් ගන්නට ඕනෑ.

කිසිම ශබ්දයකට ඕනෑකමක් නැහැ, තමාගේ සිත තුළ ඇලීමක් ඇති කර දෙන්නට. ඒ වගේම කිසිම ශබ්දයකට ඕනෑකමක් නැහැ, තමාගේ සිත තුළ ගැටීමක් ඇති කර දෙන්නට. කිසිම ශබ්දයකට ඇලීමක් ගැටීමක් ඇතිකර දෙන්නට ඇති හැකිකමකුත් නැහැ. ඒ වගේම කනට ඕනෑකමකුත් නැහැ සෝන විඥානය ඇති කර ගැනීමට. කනට ඕනෑකමක් නැහැ ඇලීමක් හරි, ගැටීමක් හරි ඇති කර දෙන්නට. මේ සියල්ලම තමාගේ සිත තුළ ක්‍රියාත්මක වන සංස්කාර ධර්ම පමණ යි කියන අවබෝධය ඇතිකර ගැනීමට යි ඒ විධියට දත යුතු වන්නේ.

ඇසට අවශ්‍යකමක් නැහැ කිසිම රූපයක් දැකලා ඒ පිළිබඳ ඇලීමක් ගැටීමක් ඇති කර දෙන්නට. රූප වලට හැකිකමකුත් නැහැ ඒ ආකාරයෙන් ඇලීම් ගැටීම් ඇති කර දෙන්නට. ඒවා එකිනෙකක් දන්නෙන් නැහැ, තමා නිසා මේ විධියට ඇලීම් ගැටීම් ඇති වෙනව ය කියලා. තමන්ගේ සිත තුළ යි මේවා ක්‍රියාත්මක වන්නේ. ඉහළ මාර්ග ඵලයක් ලැබීමට මේ අය උත්සාහ කරන නිසා මේක ගැඹුරින් අවබෝධ කර ගත යුතු කරුණක්.

මෙලෙසින්ම කන, නාසය, දිව, ශරීරය, මනස, කියන සෙසු ඉන්ද්‍රිය පහ පිළිබඳවත් ඒ ආකාරයෙන් අවබෝධයක් ලබා ගන්නට ඕනෑ. එවිට මේ අය මෙතෙක් කල් අරමුණු වල මුළා වෙලා සිටි අරමුණු මුළාව මේ අයට අයිත් කර ගන්නට පුළුවන් වෙනවා. මේ අරමුණු මුළාව ඉතාම හයානක දෙයක්. ඒ අරමුණු වලට මුළා වෙවිච නිසා තමයි, සංසාරය පුරා මෙලෙසින් ජාති ජාරා ආදී දුක් විදිමින් මේ දක්වා අපි පැමිණියේ. එම නිසා මේ අරමුණු මුළාව අයිත් කර ගත යුතු යි.

විඥානස්කන්ධය සංස්කාර ලෙස දැකීම

ඊළඟට විඥානස්කන්ධයත් සංස්කාර ගොඩක් බව අවබෝධ කර ගන්නට ඕනෑ. ඇස, කණ, නාසය, දිව, ශරීරය හා මනස යන ඉන්ද්‍රියයන්ට අරමුණු හමු වුණාට පස්සේ විඥාන ඇති වෙනවා. ඇසට රූපයක් ගැටුණාට පස්සේ පහළ වන විඥානය, දැනීම වක්ඛු විඥානය නමින් හඳුන්වන්නේ. "වක්ඛුඤ්ච පටිච්ච රූපේව උප්පජ්ජති වක්ඛු විඤ්ඤාණං" ඇසයි රූපයයි ගැටීම නිසා වක්ඛු විඥානය ඇති වෙනවා. එතකොට වක්ඛු විඥානය ඇති වුණේ හේතූන් නිසා. ඇස තිබෙන්නට ඕනෑ. රූප හමුවීමක් තිබෙන්නට ඕනෑ. මේ ප්‍රධාන හේතු දෙක. ඊට අමතරව අප්‍රධාන හේතූන් තිබෙනවා. ආලෝකය තිබෙන්නට ඕනෑ. ඇස හා සම්බන්ධ ස්නායු පද්ධතියේ නිසි පරිදි ක්‍රියා දාමය සිදු වෙන්නට ඕනෑ. ක්‍රියාකාරී මනසක් තිබෙන්නට ඕනෑ. මේ ආදී විවිධ හේතූන් නිසා වක්ඛු විඥානය ඇති වුණේ. ඒ විඥානය ඇස ඇති කර ගත්තෙන් නැහැ; රූප ඇති කර දුන්නෙන් නැහැ. මේවා හේතූන් තිබෙන විට පහළ වන සංස්කාර ධර්ම. සංස්කාර ධර්මවල ස්වරූපය මං කිව්වා - කිසිම සංස්කාර ධර්මයක් දන්නේ නැහැ තමා නිසා අනෙක් සංස්කාර ධර්ම උපදිනව යි කියලා, කිසිම සංස්කාර ධර්මයකට අවශ්‍ය කමකුත් නැහැ තවත් සංස්කාර ධර්මයක් උපදවා දීමට.

අපි ශබ්දයක් අසන විට සෝභ විඥාන පහළවනවා. කණ දන්නෙන් නැහැ සෝභ විඥාන තමා නිසා උපදිනවය කියලා. ශබ්දය දන්නෙන් නැහැ. ශබ්දය නිසා ශෝභ විඥාන ඇති වෙනවය කියලා. සෝභ විඥානය ඇති විමටත් හේතු තිබෙනවා. "සෝභඤ්ච පටිච්ච සද්දේව උප්පජ්ජති සෝභ විඤ්ඤාණං" කනයි ශබ්දයයි නිසා සෝභ විඥානය ඇති වෙනවා. ඒ ප්‍රධාන හේතූන්. තවත් හේතූන් තිබෙනවා. ඒ ශබ්ද තරංග කතේ වැදීම පමණක් නො වෙයි, කණ හා සම්බන්ධ ස්නායු අනිවාර්යයෙන්ම නිසි පරිදි තිබෙන්නට ඕනෑ; ක්‍රියාකාරී මනසක් තිබෙන්නට ඕනෑ. ඒ කියන්නේ නින්ද යාම, සිහි නැතිවීම, වැනි අවස්ථා වල දී ඇති අක්‍රිය මනසක් නො වෙයි, ක්‍රියාත්මක මනසක් තිබෙන්නට ඕනෑ. මේ ආදී විවිධ හේතූන් නිසයි සෝභ විඥානය පහළ වන්නේ.

"සානඤ්ච පටිච්ච ගන්ධේව උප්පජ්ජති සාන විඤ්ඤාණං" නාසයට ගඳ සුවඳක් හමු වුනාට පස්සේ සාන විඥානය ඇති වෙනවා. එය ඇතිවීමට

තවත් හේතූන් තිබෙනවා.

"ජීවිතඤ්ච පටිච්ච රසේව උප්පජ්ජති ජීවිතා විඤ්ඤාණං" දිවට රසයක් ගැවුණාට පස්සේ පහළ වන ජීවිතා විඤානයත් හේතූන් නිසා හට ගත් දෙයක්.

"කායඤ්ච පටිච්ච ඓධිධිබ්බේව උප්පජ්ජති කාය විඤ්ඤාණං" කයට ස්පර්ශ හමු වුණාට පසුව පහළ වන කාය විඤානයත් සංඛත වූ, හේතූන්ගෙන් හටගත් සංස්කාර ධර්මයක්.

"මනඤ්ච පටිච්ච ධම්මේව උප්පජ්ජති මනෝ විඤ්ඤාණං" මනසට ධම්මාරම්මණයක් හමු වුණාට පසු පහළ වන මනෝ විඤානයත් හුදු සංස්කාර ධර්මයක්. හේතූන්ගෙන් හට ගත් ධර්මයක්.

එතකොට ඇස යි, කන යි, නාසය යි, දිව යි, ශරීරය යි, මනස යි කියන ඒවා ඔක්කොම හේතූන්ගෙන් හටගත් ධර්ම. ඒ හේතූන් හට ගත්තෙන් වෙනත් හේතූන් නිසා.

රූප, ශබ්ද, ගන්ධ, රස, ඓධිධිබ්බ ආදී අරමුණු ඔක්කොමත් හේතූන්ගෙන් හට ගත් ධර්ම. ඒ හේතූන් හටගත්තෙන් තවත් හේතූන් නිසා. ඒ හේතු ඇති වීමටත් වෙනත් හේතු තිබෙනවා. මෙලෙසින් නිමක් නැති ක්‍රියා දාමයක් මේ සිදු වන්නේ. ඔය විධියට පස්සට පස්සට බලාගෙන ගියොත්, නිමක් නැති විධියට ම බලන්නට පුළුවන්.

මේ විධියට තේරෙන කොට තමන්ට අවබෝධ වෙනවා, වක්ඛු විඤානය කියන්නේ, සෝත විඤානය කියන්නේ, සාන-ජීවිතා-කාය-මනෝ විඤාන කියන්නේ හුදු සංස්කාර ගොඩක් හැර අන් කිසිවක් නො වෙයි කියලා. මම අසනවා. මම බලනවා ආදී දේවල් නො වෙයි මෙතන තිබෙන්නේ. මෙහි ඇත්තේ හේතූන් නිසා හට ගන්නා හේතු ඵල ක්‍රියාදාමයක් බව පැහැදිලි ලෙස ම, ප්‍රත්‍යක්ෂ ලෙස ම තේරුම් ගත යුතු යි; අවබෝධ වී පෙනී යා යුතු යි.

මෙතෙක් කල් තමන් සිතුවා නම් මම බැලුවා ය, මම ඇසුවාය ආදී වශයෙන්,

ඒ අවස්ථාවල දී තිබුණු මූලාවන් මෙහිදී තමන්ට අවබෝධ වන්නට ඕනෑ කවුද මේ අවබෝධය ඇති කර ගන්නේ ? කවිද මේවා සංස්කාර වශයෙන් දකින්නේ ? තමන් නො වෙයි. තමාගේ සිත තුළ මේ පිළිබඳ දැනීම් පහළ වනවා. ඒ දැනීම් ඔක්කොම හුදු සංස්කාර ධර්ම. සංස්කාර ධර්ම ම අරමුණු කරමින්, සංස්කාර ධර්ම ම පහළ වෙනවා. ඇති වෙනවා-පවතිනවා-නැති වෙනවා. ඒ ක්‍රියාදාමය යි මේ සිදු වී සිදු වී යන්නේ. මේවා දැක්කේ නැහැ කලින් ඔය විධියට. ඒ දැක්කේ නැති අවිද්‍යාව හෙවත් නො දක්කම කියන එකක් සංස්කාර ධර්මයක්. දැන් මේවා දකින්නේ ප්‍රඥාව තරමක් දුරට හෝ දියුණු වෙලා, ප්‍රඥා ඇසකින්. ඒ ප්‍රඥාව මොකක් ද? ඒකක් සංස්කාර ධර්මයක්.

සංඥාස්කන්ධය සංස්කාර ලෙස දැකීම

ඇස, කණ, නාසය, දිව, ශරීරය, මනස ආදී ඉන්ද්‍රියයන්ට රූප ආදී අරමුණු හමුවීමෙන් ඒ ඒ විඥාන පහළ වුණාට පසුව, ඒ හමු වූ අරමුණු හඳුනා ගන්නා සංඥා පහළ වනවා. රහත් නොවූ සෑම කෙනකුට ම වගේ එලෙසින් සංඥා ජනිත වෙනවා. රහත් වූ කෙනකුට නිරායාසයෙන් සංඥා ජනිත වන්නේ නැහැ. අවශ්‍ය නම් පමණක් සංඥා ජනිත කර ගන්නට පුළුවන්. අනවශ්‍ය නම් සංඥා ඇති නො කර ගෙන විමුත්ති සිතීන් ඉන්නටත් පුළුවන්.

එතකොට ඇසින් රූප දැක්කාට පස්සේ ඒ දකින ලද රූප හඳුනා ගන්නවා. ඒවා රූප සංඥා. කනට ඇහෙන ශබ්ද හඳුනා ගන්නවා ශබ්ද සංඥා, නාසයට දූනෙන ගඳ සුවඳ හඳුනා ගන්නවා ගන්ධ සංඥා, දිවට දූනෙන රස සඳුනා ගැනීම රස සංඥා. කයට දූනෙන ස්පර්ශ හඳුනා ගැනීම ඵොට්ඨබ්බ සංඥා. මනසට දූනෙන අරමුණු හඳුනා ගන්නවා ධම්ම සංඥා. මේ සංඥා මොනවාද? තනිකර සංස්කාර ධර්ම. මේක පැහැදිලිව ම මේ අය අවබෝධ කර ගත යුතු කාරණාවක්. ඇසට රූපයක් දකලා ලස්සනයි කියලා හිතනවා නම්, කැනයි කියලා හිතනවා නම්, වෙනත් කොයි ආකාරයකින් හරි හිතනවා නම්, ඒවා සියල්ල ම හුදු සංස්කාර ගොඩවල්. තමන්ගේ සිත තුළ පහළ වන නාම ධර්ම ටිකක් හැර වෙන දෙයක් එතන නැහැ. ඒක පැහැදිලිව තේරුම් ගන්න. මෙයා ගැහැණියක්, මෙයා පිරිමියෙක්, මෙයා තරුණයෙක්, මෙයා ළමයෙක්, මෙයා මහල්ලෙක් කියලා හිතනවා නම්, ඒ ඔක්කොම තමන්ගේ සිත තුළ පහළ වන සංඥා ආදී නාම ධර්ම

පමණ යි. ඒ හුදු සංඥා ආදී නාම ධර්ම ඇති වී ඇති වී, නැතිවී නැතිවී යාමක් හැර, ඒ සංස්කාර ධර්මයන්ගේ ඉපදීමක්, නැති වී යාමක් හැර, මෙතන සත්‍ය වශයෙන් ක්‍රියාත්මක වන ආත්මයක් හෝ ආත්මීය ස්වරූපයක් දක්නට ලැබෙන්නේ නැහැ. තමා නො වෙයි, තමාට අයත් දෙයක් නො වෙයි. මේ ක්‍රියාත්මක වන්නේ හේතු ඵල ක්‍රියාදාමයක්. මේ හේතු ඵල ක්‍රියාදාමය මැනවින් අවබෝධ වෙන කෙනකුට අනාත්ම ස්වභාවය ඉතා ගැඹුරින්, ඉතා හොඳින් අවබෝධ වනවා. ඉහළ ඉහළ මාර්ග ඵල ලබන කොට ඇතිවන අවබෝධය යි, පහළ මාර්ග ඵල ලාභියකු ලබා ඇති අවබෝධය යි අතර විශාල වෙනසක් තිබෙනවා. මේ අය හිතන්නට එපා මේ කරුණ අපට තේරෙනවාය කියලා. දැන් ඔය තේරෙන්නේ ඔය අයගේ දැනුම් මට්ටමට පමණ යි. ඉන් එහාට තව තවත්, තව තවත්, තව තවත් මේවා ගැඹුරින්, ගැඹුරින්, ගැඹුරින් අවබෝධ කර ගන්නට පුළුවන්; අවබෝධ වෙනවා.

වේදනාස්කන්ධය සංස්කාර ලෙස දැකීම

එතකොට දැන් මුළු සංඥා ස්කන්ධයම තනිකර ම සංස්කාර ගොඩක් වශයෙන් දකිනවා. සංඥා ඇති වුණාට පස්සේ බොහෝ විට වේදනාවන් ජනිත වනවා. රූපයක් දැක්කාට පස්සේ එය හඳුනා ගන්නා සංඥාවට අනුව තම යි බොහෝ විට වේදනාවක් ඇති වන්නේ. ලස්සනයි, ලස්සනයි, හොඳයි, හොඳයි ආදී සුභ වශයෙන් හිතුවා නම් සුඛ වේදනාවක්; නරකයි, දුෂ්ඨයි, සතුරෙක් ආදී වශයෙන් සිතුවා නම් දුක්ඛ වේදනාවක්; මැදහත් ආකාරයෙන් සිතුවා නම් උපේක්ෂා වේදනාවක් ඇති වෙනවා.

මේ වේදනා ස්කන්ධය කියන්නේ මොකක් ද? සැප වේදනා, දුක් වේදනා, මැදහත් වේදනා කියන කොටස් තුනම වේදනා ස්කන්ධයට අයත් වනවා. සැප වේදනාවත් සංස්කාරයක්, දුක්ඛ වේදනාවත් සංස්කාරයක්, උපේක්ෂා වේදනාවත් සංස්කාරයක්. තමන් සැප වේදනා, දුක් වේදනා, මැදහත් වේදනා, විඳිනවා නො වෙයි. තමන්ගේ සැප, දුක්, මැදහත් ආදී වේදනා ඇත්තෙන් නැහැ. හුදු හේතූන් නිසා හට ගත් ඵල ක්‍රියාදාමයක් මෙතැන සිදු වන්නේ. තමන් සුඛ වේදනාවට කොතෙක් ඇලුනත් ඒ සුඛ වේදනාව හුදු සංස්කාරයක්, ඇති වී නැති වී යන එකක්. ඒ ඇලීමත් සංස්කාරයක්. තමන් දුක්ඛ වේදනාවට කොතෙක් ගැටුනත්, ඒ දුක් වේදනාවත් සංස්කාරයක්. ඒ ගැටීමත් සංස්කාර ධර්මයක්.

එතකොට මේ සංසාරය පුරාම සුඛ වේදනාවට ඇලුණා. දුක්ඛ වේදනාවට ගැටුණා. විශේෂයෙන්ම සුඛ වේදනාවට ඇලීම නිසා කාමරාග අනුශයන් ගලන්නට පටන් ගන්නවා. දුක්ඛ වේදනාවට ගැටීම නිසා පටිස අනුශයන් ගලන්නට පටන් ගන්නවා. මේවා අනිත්‍යාදී වශයෙන් නිසි ආකාරයෙන් දක්නට නො හැකි කම තිබුණු නිසා අවිද්‍යා අනුශය ගලන්නට පටන් ගන්නවා. ඒ නිසා තමයි කාමරාග පටිස ආදී ධර්මයන් මේ අයට ක්ෂය කරන්නට බැරි වුණේ මේ දක්වා.

එම නිසා මේ කියන කාරණාව පැහැදිලිව තේරුම් ගත යුතු යි. කිසිම අරමුණක් තුළින් කිසිම ආකාරයකින් සුඛ වේදනාවක් හෝ දුක් වේදනාවක් ලබා දෙන්නේ නැහැ. සිත තුළිනු යි මේ වේදනා ජනිත වන්නේ. ඇසට පෙනෙන රූප, කනට ඇසෙන ශබ්ද, නාසයට දූනෙන ගඳ සුවඳ ආදිය තුළින් වේදනා, ඇලීම, ගැටීම් ආදිය ඇති කර දෙන්නේ නැහැ. දිවට දූනෙන රස තුළින් එහෙමයි. හැබැයි ඒක සාමාන්‍ය කෙනකුට තේරුම් ගන්නට බැහැ. කයට දූනෙන ආශ්වාද ජනක ස්පර්ශ තුළින් සැප වේදනා ගෙන දෙන්නේ ඒ අරමුණු සුභ සුඛ වශයෙන් බලන ආකාරයට අනුව යි. මේකත් තේරුම් ගන්නට බැහැ ඉහළ අවබෝධයක් නැති කෙනකුට. ඒවා තේරුම් ගත නො හැකි වුණත්, මේ අයට තේරුම් ගන්නට පුළුවන් වෙන්නට ඕනෑ, ඇසට පෙනෙන රූප තුළින් හා කනට ඇසෙන ශබ්ද තුළින් සුඛ වේදනාවක් ගෙන දුන්නේ තමන් සිතින් ඒවා මෙනෙහි කළ ආකාරවලට අනුව; ඒ වගේම දුක් වේදනා ගෙන දුන්නේ ඒ මෙනෙහි කළ ආකාරයට අනුව බව.

මේ සැප දුක් මැදහත් ආදී වේදනා සියල්ලම මෙනෙක් කල් ග්‍රාහණය කළා. ග්‍රාහණය කළේ මොනවා ද ? හුදු සංස්කාර ගොඩක්. මොනව ද ඒවායේ යථා තත්ත්වය ? අනිත්‍යයට ගියා. නිරුද්ධ වී ගියා. නිරුද්ධ වී නිවී යන දේවල්. මේවා ග්‍රාහණය කළේ ඇයි ? නො දත්කම තිබුණු නිසා. නිරුද්ධ වී ගිය දේවල්වල කිසි ම අගයක් නැහැ. මේවා නිස්සාර වූ ධර්ම. සාර ධර්ම වශයෙන් අපි ග්‍රාහණය කළා සංසාරය පුරාම. "අසාරේ සාර මකිනෝ" අසාර දේවල් සාර වශයෙන් ග්‍රාහණය කළා. මෙය තේරුම් ගන්නට ටිකක් උත්සාහ ගන්න. එහෙම උත්සාහ ගන්නා කෙනකුට තමයි අප කියන දේවල් මොනවද කියලා තරමක් දුරට හෝ අවබෝධ වන්නේ.

සංස්කාරස්කන්ධය සංස්කාර ලෙස දැකීම

වේදනා ආදී ධර්මයන් පහළ වුණාට පස්සේ සුඛ වේදනාවට බොහෝ දෙනෙක් ඇලෙනවා; දුක් වේදනාවට ගැටෙනවා; මැදහත් වේදනාවට මුළා වෙනවා. ඊට පස්සේ කායික ක්‍රියා කරනවා, වාචික ක්‍රියා කරනවා, මානසික ක්‍රියා කරනවා. සංසාර ගමන දිග්ගැස්සීම සඳහා හේතුවන කර්ම සංස්කාර රැස්වෙමින් පටිච්ච සමුප්පාද ධර්මයන් ක්‍රියාත්මක වන්නට පටන් ගන්නවා ඒ අවස්ථාවේ දී. මෙන්න මේ තත්ත්වය තමන් දැන් තේරුම් ගන්නට ඕනෑ.

එතකොට තමන්ට තේරුම් ගන්නට පුළුවන් වෙන්නට ඕනෑ තමන්ගේ සිත තුළ පහළ වන සියලු ම සිතිවිලි ධර්ම සංස්කාර ධර්ම බව. තමා නො වෙයි, තමාට අයත් තමාගේ දේවල් නො වෙයි. අපි සිතමු කෙනකුගේ සිත තුළ ශ්‍රද්ධාව ඇති වුණා කියලා. ශ්‍රද්ධාව සංස්කාර ධර්මයක්. ඒකෙන් තිබෙනවා "උප්පාදෝ පඤ්ඤායති, වයෝ පඤ්ඤායති, ධීතස්ස අඤ්ඤතත්තං පඤ්ඤායති" ඉපදීමක්, විනාශ වී යාමක්, විපරිණාමයකට පත්වීමක්. ඒකයි ශ්‍රද්ධාව අධික කෙනකුගේ පවා ශ්‍රද්ධාවේ අඩු වැඩි වීම්, වෙනස්වීම් සිදුවන්නේ; සමහර විට ශ්‍රද්ධාව නැති පුද්ගලයන් බවට ඒ අය පත් වන්නේ. හේතුන්ගෙන් හට ගත් සංස්කාර ධර්මයන්ගේ ස්වරූපය ඒකයි. කෙනකුගේ සිත තුළ ප්‍රඥාව තිබෙනවා නම්, ප්‍රඥාවත් සංස්කාර ධර්මයක්, චීරයය-සතිය-සමාධිය මේවා මොනවා ද? මේ ආදී වෛතසික ධර්ම ඔක්කොම සංස්කාර.

මේ වගේම තමයි අකුශල පාකෂික වෛතසික ධර්මයනුත්. උදාහරණ වශයෙන් කෙනකුගේ සිත තුළ රාගයයක් ඇති වුණා නම්, ඒ රාගය කියන්නේ මොකක් ද? හුදු චිත්ත සංස්කාර ධර්මයක්; හේතූන් නිසා හට ගත් ධර්මයක්. ඇති වුණා, පැවතුණා, නැති වුණා. ද්වේශයක් ඇති වුණා නම්, ඒ මොකක් ද? ඒකත් චිත්ත සංස්කාර ධර්මයක්. ඇති වුණා, පැවතුණා, නැති වුණා. තමන් නො වෙයි මේවා ඇති කර ගත්තේ. තමන්ගේ සිත තුළ පවත්නා අවිද්‍යාව, අයෝනිසෝමනසිකාර ආදී හේතූන් නිසා පහළ වූ සංස්කාර ධර්ම. මේ කියන කරුණ හොඳින් තේරුම් ගන්නට ඕනෑ, මොන සිතිවිලි ධර්මයක් පහළ වුණත්, ඒ හැම එකක් ම චිත්ත සංස්කාර; සිතිවිලි ධර්ම; හේතූන්ගෙන් හට ගත් ඵල ක්‍රියා දාමයන්.

එහෙම බලනකොට, වටිනාකමක් තිබෙනවාය, අගයක් තිබෙනවාය කියලා ග්‍රාහණය කළ යුතු මොන විත්ත සංස්කාරයක් ද තිබෙන්නේ? මොන සංස්කාරයක් කෙරෙහි ද එහෙම අගයීමක් කරන්නට පුළුවන් වන්නේ. ඒක තමන්ට ම ප්‍රත්‍යක්ෂ ලෙස පෙනී අවබෝධ වන්නට ඕනෑ.

ප්‍රඥාවත් සංස්කාරයක්. අවිද්‍යාවත් සංස්කාරයක්. ලෝභ, ද්වේෂ, මෝහ, ආදී ක්ලේශ ධර්ම තිබෙනවා නම් ඒ ඔක්කොම සංස්කාර. ඒ වගේම තමයි ශ්‍රද්ධාව, ප්‍රඥාව, චීර්යය, ආදී ඔක්කොම ධර්ම, සංස්කාර.

අපි හිතමු කෙනෙක් මෙමනි භාවනාව කරනවා, "සියලු සත්වයෝ සුවපත් වෙත්වා" කියලා, නැත්නම් කරුණා භාවනාව කරනවා "සියලු සත්වයෝ දුකින් මිදෙත්වා" කියලා. මේ කරුණාවත් සංස්කාරයක්. ඒ වගේම මෙමනි සංස්කාරයක්. මුදිතාවත් සංස්කාරයක්. උපේක්ෂාවත් සංස්කාරයක්.

නැත්නම් අපි හිතමු කෙනෙක් පංචස්කන්ධය අනිත්‍යයයි කියලා හිතනවා, දුකයි කියලා හිතනවා, මේවා සංස්කාර කියලා හිතනවා, මේවා අනාත්මයි කියලා හිතනවා කියා. මේවා මොනවා ද? මේවාත් සංස්කාර ගොඩවල්. සත්‍ය වශයෙන්ම එතන මොනව ද සිදු වන ක්‍රියාදාමය? සංස්කාර ධර්ම අරමුණු කරමින්, සංස්කාර ධර්මම ඇති වී ඇති වී, නැති වී නැති වී යාම. අපගේ සිත තුළ අවිද්‍යාව තිබුණු නිසා මේවා ග්‍රාහණය කළා 'මම' ය, 'මගේ' ය කියලා; නැත්නම් මේවා හොඳය, නරකය කියලා. මේ ආදී යම් යම් ද්වයතාවයන්ට අපේ සිත පත් කර ගන්නා. මේවා උසස් ය, මේවා පහත් ය, ආදී වශයෙන් විවිධ විවිධාකාරයෙන් මේවා ග්‍රාහණය කර ගෙන කටයුතු කළා. ඇති වී, නැතිවී යන විත්ත සංස්කාර ධර්මවල මොන අගයක් ද තිබෙන්නේ ?

කාමරාග පටිඝ අනුශය ධර්මයන් අඩු කිරීමට හෝ නැති කිරීමට යන මේ අය, මේ කරුණු හොඳින් අවබෝධ කර ගත යුතු යි. කිසිම රූපයක්, ශබ්දයක්, ගන්ධයක්, රසයක්, ඵොට්ඨබ්බයක් තුළින් තමන්ට කාමාශ්වාදය ගෙන දෙන්නෙන් නැහැ; පටිඝයක් ඇති කර දෙන්නෙන් නැහැ. රාගෝච දෝසෝච කුතො නිදානා රාගයයි ද්වේෂයයි කොතැනින් ද උපදින්නේ කියා ඇසූ ප්‍රශ්නයට බුදුරජාණන් වහන්සේ පිළිතුරු දුන්නේ රාගෝච දෝසෝච ඉතෝ නිදානා (සුත්ත නිපාත) කියලා. රාගයයි ද්වේෂයයි පහළ

වන්නේ තමන්ගේ සිත තුළින්; බාහිර අරමුණු තුළින් නො වෙයි.

බාහිර අරමුණු කෙරෙහි ඇලෙන්නේ, බාහිර අරමුණු කෙරෙහි ගැටෙන්නේ, ඒ ඇලීම් ගැටීම් බාහිර අරමුණු තුළින් ඇති කර දෙනවා කියා සිතා සිටිනා මුළාව නිසා. බාහිර අරමුණු තුළ නො වෙයි කාමය තිබෙන්නේ; බාහිර අරමුණු තුළ නො වෙයි පටිඝය තිබෙන්නේ. තමාට ප්‍රිය වූ රූප-ශබ්ද-ගන්ධ-රස-ඵොට්ඨබ්බ ආදී අරමුණක් හමුවුනාම, ඒ අරමුණු නිසා ආශ්වාදයක් ගෙන දෙනවා නම්, ඒ ඇතිවුණ ආශ්වාදයට යි කෙනෙක් ආශා කරන්නේ. මෙහිදී සිදු වන ක්‍රියාදාමය මොකක් ද? තමන්ගේ සිත තුළ වේදනා-සංඥා-සංස්කාර-විඥාන ආදී නාම ධර්ම ඇතිවෙමින් නැතිවෙමින් යන එකයි. තමන්ගේ සිත තුළ සුබ වේදනාවක් ඇතිවෙනවා, නැතිවෙනවා. ඒ වේදනාවට ආශා කරනවා. ඒ ආශාවත් ඇති වී නැතිවී යනවා. අරමුණු සුභයි සුභයි සුභයි කියා සිතා සිටින තාක් කල්, වේදනාව සුබයි සුබයි සුබයි කියා ග්‍රාහණය කර ගෙන සිටින තාක් කල්, නුවණින් මෙනෙහි නො කරන අයෝනිසෝමනසිකාරය පවතින තාක් කල් මෙය ක්‍රියාත්මක වනවා. මේ ඔක්කොම විත්ත සංස්කාර ධර්ම.

සඛිකප්පරාගෝ පුරිසස්ස කාමෝ
නේතේ කාමා යානි චිත්‍රානි ලෝකේ
තිට්ඨන්ති චිත්‍රානි තපෙව ලෝකේ
අපෙත්ථ ධීරා විනයන්ති ඡන්දං

(අංගුත්තර නිකාය)

ලෝකයේ තිබෙන ප්‍රිය රූප-ශබ්ද-ගන්ධ-රස-ඵොට්ඨබ්බ ආදී විසිතුරු අරමුණු කාමයන් නො වෙයි. කෙනකුගේ සිත තුළ තිබෙන සංකල්පනාවනු යි කාමය කියන්නේ. විසිතුරු අරමුණු ලෝකයේ ඔහේ එලෙසින්ම පැවතුනාවේ. ඒවා නැති කරන්නට අපට හැකිකමක් නැහැ. ඒවා කෙරෙහි පවතින ඡන්දයයි (කැමැත්ත යි) නැති කළ යුත්තේ. ඡන්දරාගය ආදී මේ සංකල්පනාවන් ඔක්කොම සංස්කාර ධර්ම.

තමන් ප්‍රිය නො කරන අරමුණු හමුවුණාට පසුව සමහර අය ගැටෙනවා. තමුත් ඒ ගැටීම තිබෙන්නෙන් බාහිර අරමුණු තුළ නො වෙයි; තමාගේ සිත තුළ. ඒ අරමුණු නිසා ඇතිකර ගනු ලබන දුක්ඛ වේදනාවට යි ගැටෙන්නේ; බාහිර අරමුණු වලට නො වෙයි. තමාගේ සිත තුළ කිසිම කාමයක් පටිඝයක් නැති නම්, ලෝකයේ මොන අරමුණක් හමුවුණත්,

එවැනි කෙනකුට කිසිම ගණනක් නැතිව ඒ අරමුණු කෙරෙහි උපේක්ෂිතව ඉන්නට පුළුවන්.

කාමයයි, පටිසයයි, ඒ හා සම්බන්ධව පහළ වන ඇලීම් ගැටීම් ආදී සියලුම සිතුවිලියි ඔක්කොම වින්න සංස්කාර ධර්ම හැර වෙන දෙයක් නො වන බව මේ අයට දැන් තේරෙන්නට ඕනෑ.

මේ අය දැකලා ඇති බලලුන් ඔවුන්ගේම වල්ගය අල්ලාගෙන කැරකි කැරකි සෙල්ලම් කරන හැටි. මේ වගේ තමයි බාහිර සංස්කාර ධර්ම උපාදාන කරගෙන කටයුතු කරන අය, තමන්ගේම පංචස්කන්ධ ධර්ම උපාදාන කර ගෙන යි මේ දඟලන්නේ. මෙය සාමාන්‍ය ලෝකයාට තේරුම් ගන්නට බැහැ. මේක හරියට තමන්ට ප්‍රත්‍යක්ෂ ලෙසම අවබෝධ වනවා නම්, බාහිර අරමුණු උපාදාන කරන එක ගිලිහී යනවා; නැත්නම් අඩු වී හෝ යනවා.

කාමය පටිසය ආදී මේ සංස්කාර ධර්ම ඇතිවීම ම දැකක්. ඒ තුළින් දුක් උපදවා දෙන නිසා ඒකම දුක්බ සමුදයක්. වක්ඛුඤ්ච පටිච්ච රූපේච උප්පජ්ජති වක්ඛු විඤ්ඤාණං, තිණ්ණං සඞ්ගති ඵස්සෝ. ඵස්ස පච්චයා වේදනා, වේදනා පච්චයා තණ්හා, තණ්හා පච්චයා උපාදානං, උපාදාන පච්චයා භවො, භව පච්චයා ජාති, ජාති පච්චයා ජරාමරණං සෝක පරිදේව දුක්ඛ දෝමනස්සුපායාසා සම්භවන්ති. ඒවමේතස්ස කේවළස්ස දුක්ඛස්කන්ධස්ස සමුදයෝ හෝති

(සංයුක්ත නිකාය - සළායතන වග්ග)

ඇසට රූපයක් හමුවුණාට පසුව, ඒ පිළිබඳව දැනීමක් පහළ වනවා. ඒ දැනීම වක්ඛු විඤානය යි. ඇසයි, රූපයයි, වක්ඛු විඤානය යි නිසා ඵස්සය ඇති වෙනවා. ඵස්සය නිසා වේදනාවත්, වේදනාව නිසා තණ්හාවත්, තණ්හාව නිසා උපාදානයත්, උපාදාන නිසා කරනු ලබන කායික-වාචසික-මානසික ක්‍රියා තුළින් කර්ම භවත්, කර්ම භව නිසා නැවත ඉපදීමත්, ඉපදීම නිසා ජරා මරණ ශෝක පරිදේව දුක්ඛ දෝමනස්ස ආදී සසර දුක්ඛ නැවත නැවත ඇතිවෙනවා.

මේ විධියටම තමයි කතා-නාසය-දිව-ශරීරය-මනස යන ඉන්ද්‍රියයන්ට ශබ්ද,

ගන්ධ, රස ආදී අරමුණු හමු වුණාට පස්සේ නැවත නැවත දුක්ඛ සමුදය සත්‍යය වැඩෙන්නේ.

මේ ආකාරයෙන් දුක්ඛ සමුදය සත්‍යය ගලා යාම සැපක් කියා හිතාගෙන මුළාවෙලා සිටියා. ඇයි මේ දුක්ඛ සමුදය සත්‍යය තවත් ඇතිකර ගන්නේ. තමන්ගේ ම නො දන්නමට. වෙන කවුරුවත් ඇති කර දන්නා නො වෙයි. බාහිර සංස්කාර කියලා තමන්ගේ ම පංචස්කන්ධ ධර්ම අල්ලා ගෙන මෝඩකමින් රැවටිලා කළ දැහලීම නිසා, සංසාරයේ මෙතෙක් කල් අනන්ත අප්‍රමාණ දුක් විඳි විඳි ආවා. සංස්කාර අතහැරියේ නැත්නම්, ඉදිරියටත් අති භයානක සසර දුක් විඳින්නට සිදු වෙනවා. සංස්කාර ධර්ම අතහැරීමට කළ යුතු වන්නේ, බාහිර සංස්කාර කියන්නේ තමන්ගේ ම පංචස්කන්ධ ධර්ම බව ප්‍රත්‍යක්‍ෂ කරගෙන, තමන්ගේ පංචස්කන්ධය කෙරෙහි පවත්නා උපාදානය හෙවත් ජන්දරාගය අතහැරීම යි.

කාමරාග පටිස සංයෝජන පමණක් නො වෙයි, සක්කාය දිට්ඨි-ච්චිකිච්ජා-සීලබ්බතපරාමාස-රූපරාග-අරූපරාග-මාන-උද්ධච්ච-අවිද්‍යා ආදී මොන සංයෝජනයක් සිත තුළ පහළ වුණත්, මොන කුශලයක් කළත්, මොන අකුශලයක් කළත්, කුශල අකුශල නො වන මොන දෙයක් සිදුකළත්, ඒ සැමවිටම පංචස්කන්ධ ධර්ම ඇතිවෙමින් නැතිවෙමින් යාම යි පරමාර්ථ වශයෙන් සිදුවන්නේ.

උදාහරණ වශයෙන් සිතමු ඇසින් රූපයක් දැකලා කෙතෙක් කාමරාගයක් ඇති කර ගන්නවාය කියලා. ඇසට රූප පෙනුණාට පසුව, වක්ඛු විඥාන සිත් ඇතිවනවා. ඒ විඥානස්කන්ධයේ පහළවීමක්. ඒ දැකපු රූපය හඳුනාගන්නා විට සංඥාස්කන්ධය ඇතිවනවා. ඒ රූපය දැකලා සතුටක් ඇති වන විට පහළ වන්නේ වේදනාස්කන්ධය. ආශාව ආදී සිතිවිලි ඇතිවනවා කියන්නේ සංස්කාරස්කන්ධයේ පහළ වීමක්. මෙවිට ඒ සිත් වලට අනුව ශරීරයත් වෙනස්වනවා. එය රූපස්කන්ධයේ ඇතිවෙමින් නැතිවෙමින් යාමක්. රූප-වේදනා-සංඥා-සංස්කාර-විඥාන කියන පංචස්කන්ධ ධර්ම යි මෙවිට පහළ වන්නේ. ඒ පංචස්කන්ධ ධර්ම වලට යි ඇලෙන්නේ; ඒ පංචස්කන්ධ ධර්ම යි උපාදාන කර ගෙන කටයුතු කරන්නේ.

පංචස්කන්ධ ධර්ම උපාදාන කරන විට, ඒවා පංචුපාදානස්කන්ධ බවට

පත්වෙනවා. සිත තුළ අවිද්‍යාව තිබෙන තාක් කල්, උපාදාන මෙලෙසින් ජනිතවනවා. මේ ඔක්කොම හුදු සංස්කාර ධර්ම. ඒ සංස්කාර ධර්මවල ස්වරූපය මොකක්ද? ඇතිවෙනවා-පවතිනවා-නැතිවෙනවා. ඒ ඇතිවී නැතිවී නිරුද්ධ වී යන සංස්කාරවල තිබෙන සාරය මොකක් ද? අතීතයේ මේ දක්වා ඇතිවුණු ඒවායින් මොනව ද ඉතිරිවෙලා තිබෙන්නේ. නැති වී යන මේ සංස්කාර වල මොන අගයක් ද, මොන වටිනාකමක් ද, මොන සාරයක් ද, මොන මමෙක් ද, මොන ආත්මයක් ද? ඇති වී, නැති වී යන විත්ත සංස්කාර ධර්මවලට ඇලෙන එක කොච්චර මෝඩ කමක් ද?

එතකොට කොයි රූපයක් කෙරෙහි ආශා කළත්, කොයි ශබ්දයක්, ගන්ධයක්, රසයක්, ඵොට්ඨබ්බයක් කෙරෙහි ආශා කළත්, තමන්ගේ සිතිවිලි මෙලෙස ඇතිවනවා-පවතිනවා-නිරුද්ධ වෙනවා. ඒ කවර දෙයක් කෙරෙහි ගැටුණත් මේ ආකාරයේ විත්ත සංස්කාර ධර්ම ඇතිවෙනවා-පවතිනවා-නැතිවෙනවා. මේවා නො දත් අය මේවා උපාදාන කරනවා; මම කියලා හිතනවා; මට කළා කියලා හිතනවා; මගේ දේවල් කියලා හිතනවා. වැරදි මුළාව නිසා, අවිද්‍යාව නිසා, සසරෙන් සසරට ඒ අයට ගමන් කරන්නට සිදු වෙනවා.

එම නිසා මේ සංස්කාර ස්කන්ධය කෙරෙහි මනා අවබෝධයක් ඇති කර ගත යුතු යි. සංස්කාර ස්කන්ධය තුළ පවත්නා වූ සියලුම විත්ත සංස්කාර ධර්ම, සිතිවිලි ධර්ම හුදු හේතු එල ක්‍රියාදාමයන් පමණ යි කියන කරුණ ඉතා ගැඹුරින් අවබෝධ වෙන විට තමයි, මා කීවේ මොකක් ද කියලා මේ අයට තේරුම් යන්නේ. නැත්නම් මේවා හුදු වචන මාතූ වලට පමණක් සීමා වෙනවා. යම් තාක් දුරට මේ ගැඹුරු අවබෝධය ඇති වුණා නම්, ඒ තාක් දුරට මා කියපු එකේ අදහස, මා කියපු එකේ අර්ථය මේ අයට තේරුම් ගන්නට පුළුවන් වෙයි. දැන් මේ විධියට පංචස්කන්ධ ධර්ම ම සංස්කාර ගොඩවල් වශයෙන් දකිනවා.

එතකොට ඉස්සෙල්ලා අපි දැක්කා බාහිර අජීවී සජීවී සියලු සංස්කාර ලෝකය. ඊට පසුව අජීකාමික ලෝකයත් මෙලෙසින් දැක්කා. අජීකාමික බාහිර ලෝක සියල්ලම සංස්කාර ධර්ම වශයෙන් දැන් දකින්නට පුළුවන්. මුළු විශ්වයටම දැන් අවධානය යොමු කළොත් තත්ත්වය කුමක් ද? තමන්ට තේරෙන්නට ඕනෑ, විශ්වය කියලා සත්‍ය වශයෙන් දෙයක් නැහැ. සංස්කාර

යනවා. මේ සංස්කාර ගොඩවල් ඇති වී ඇති වී, නැති වී නැති වී යන එකට සරල උපමාවක් මේ අයට කියන්නමි. අපි හිතමු පහනක් දල්වෙනවා කියලා. මේ පහනෙන් තවත් පහනක් දල්වනවා. අර පරණ පහන නිවෙනවා. දෙවැනි පහනෙන් තුන්වැනි පහනක් දල්වනවා. දෙවැනි පහන නිවෙනවා. තුන් වෙනි පහනෙන් හතර වෙනි පහනක් දල්වනවා. තුන්වෙනි පහන එතකොට නිවෙනවා. මේ විධියට එක එක පහනක් දල්වනවා. කලින් කලින් තිබුණු පහන් නිවී නිවී යනවා. මේ විධියට මේ මුළු විශ්වයම අජීවී වේවා, සජීවී වේවා, සියලු සංස්කාර, වෙනත් විවිධ සංස්කාර නිසා ඇති වී ඇති වී, නැති වී නැති වී යනවා. සංස්කාර ඇතිවීමට හේතු වූ සංස්කාර ගොඩවලින් නැති වී නැති වී යනවා. අනිත්‍යයෙන් නිරෝධයට පත් වෙනවා. අනිත්‍යයට යනවා. නිරුද්ධ වී යනවා.

ඒ සංස්කාර ධර්ම තිබෙන තාක් කල්, විශේෂයෙන්ම තමන්ගේ පංචස්කන්ධ සංඛ්‍යාත සංස්කාර ධර්ම තිබෙන තාක් කල්, ඊටත් අමතරව රාගය-ද්වේෂය-අස්මිමානය-අවිද්‍යාව ආදිය තිබෙන තාක් කල් දුක්ඛ සත්‍යය යි ක්‍රියාත්මක වන්නේ. ඒ දුක්ඛ සත්‍යය යි මේ අභිනදනය කරන්නේ. මේක පැහැදිලිව තමන් ම තේරුම් ගත යුතු කරුණක්.

එතකොට තමන්ගේ පංචස්කන්ධ ධර්ම සියල්ල ම, ඒ සංස්කාර ගොඩ ම ඒකාන්ත වශයෙන්ම දුක්ඛ සත්‍යයක් කියලා තේරෙන්නට ඕනෑ. මේ දුක්ඛ සත්‍යයට ඇලුණු සංස්කාර, ඒවා කෙරෙහි මූලා වුණු සංස්කාර, ඒක දුක්ඛ සමුදය සත්‍යයක්. ඒවා හුදු සංස්කාර ගොඩවල්. දුක කීවත්, දුක්ඛ සමුදය කීවත් ඒ ඔක්කොම සංස්කාර ධර්ම.

මේ සංස්කාර අනිත්‍යයට යනවා; නිරුද්ධ වෙලා යනවා. නිරන්තරයෙන් ම ඇති වී ඇති වී, නැති වී නැති වී යනවා. මෙලෙසින් බලන මෙම අවස්ථාවේ දී තමන්ගේ පංචස්කන්ධ ධර්මයන් ද නිරන්තරයෙන් ඇති වී ඇති වී, නැති වී නැති වී යන ආකාරය අත් දකින්නට පුළුවන් නම්, මුළු විශ්වය ම අර කලින් කී ආකාරයෙන් අනිත්‍යයෙන් නිරෝධයට යන ආකාරයත් දකින්නට පුළුවන් නම්, මුළු විශ්වය ම එතකොට අනිත්‍ය වූ, නිරුද්ධ වී යන ධර්මයක් ලෙසින් පෙනී යනවා. තනිකරම දුක්ඛ සත්‍යයක් මෙනත තිබෙන්නේ; දුක්ඛ සමුදය සත්‍යයක් මෙනත ක්‍රියාත්මක වන්නේ. මේ තත්වය හරියට අවබෝධ වෙන කොට, සමහර විට මුළු විශ්වයම

නිව් ගොස් සිත සම්පූර්ණ ශුන්‍යතාවයකට පත් වන්නට පුළුවන්.

අපි හිතමු එසේ නො වුවත්, තමන්ගේ රූපස්කන්ධය පමණක් හරි නිව්ලා සිත ශුන්‍යතාවයකට පත් වුණයි කියලා. මේ ශුන්‍යතාවය මොකක් ද? ඒකත් සංස්කාර ගොඩක්. ශුන්‍යතාවය අරමුණු කරන එය දැනෙන සිත මොකක් ද? ඒකත් සංස්කාර ගොඩක්. සංස්කාර වල ලක්‍ෂණය මොකක් ද? "උප්පාදෝ පඤ්ඤායති, වයෝ පඤ්ඤායති, ධීතස්ස අඤ්ඤාත්තං පඤ්ඤායති" ඉපැදීමක් තිබෙනවා, විනාශ වීමක් තිබෙනවා, වෙනත් ස්වරූපයකට පරිවර්තනය වීමක් තිබෙනවා. ඔය ශුන්‍යතාවය හැම වෙලාවෙම පවතින ධර්මයක් නො වෙයි. වෙනස් තත්ත්වයකට සිත පරිවර්තනය වෙලා යනවා තව ටිකකින්. එතකොට මේ ශුන්‍යතාවය කියන්නේ මොකක් ද? හුදු සංස්කාර ධර්මයක්.

බුදුරජාණන් වහන්සේ මෙවැනි තත්ත්වවලට කියන්නේ අභිසංඛිත අභිසංඤ්චෙනයිත කියන වචන. ධ්‍යානයක් කිව්වත්, එල සමවතක් කිව්වත්, මෙවැනි ශුන්‍යතාවයක් කිව්වත්, ඒ හැම එකක් ම සිතින් ම යි නිර්මාණය වන්නේ. ඒ තත්ත්වය ඇති කර ගන්නට සුදුසු සුදුසු වන ආකාරයෙන් අපි මනසිකාර, මෙනෙහිකිරීම් සිදු කලා; අවබෝධයන් ඇති කර ගත්තා. ඒ නිසයි මේ ශුන්‍යතාවය ජනිත වුණේ. ඒකයි අභිසංඛිත අභිසංඤ්චෙනයිත කියන්නේ. හේතූන් නිසා, අපි එය නිර්මාණය කර ගත්තා. සිතින්ම අපි මේවා සිතලා, සිතලා උපදවා ගත්තා. යං ඛෝ පන කිඤ්චි අභිසංඛිතං අභිසංඤ්චෙනයිතං, තදනිච්චං නිරෝධ ධම්මං. මේ ආකාර අභිසංඛිත අභිසංඤ්චෙනයිත ධර්මයක් තිබෙනවා නම් "තං අනිච්චං" ඒක අනිත්‍යයට යනවා. "නිරෝධ ධම්මං" නිරුද්ධ වී යනවා. සංස්කාරවල ස්වරූපය ඒකයි.

මෙම ශුන්‍යතාවයත් අනිත්‍යය යි, නිරුද්ධ වී යනවා. මේ අවස්ථාවේ දී තමන්ට විද්‍යමාන වන - අනිත්‍යයට යන - නිරුද්ධ වී යන - මම කියලා හරි, මගේ කියලා හරි, නැත්තම් ආත්මයක් කියලා හරි ග්‍රහණය කරන්නට ඉතිරි වී ඇති එකම ධර්මය වූ - මෙම ශුන්‍ය දර්ශනය පවා අනිත්‍යයට ගොස් නිරුද්ධ වී ගියාට පස්සේ, ආත්මය කියලා ගන්නට මොනව ද ඉතිරි වන්නේ.

මෙලෙසින් ශේෂ නො වන ආකාරයෙන් ම මේ නිරුද්ධ වී යාම පැහැදිලිව

සිතට අවබෝධ වී පෙනී ගියහොත්, එතැන දී නිවීමකට සිත පත් වෙනවා.

දැන් මේ නිවීමකට පත් වුණාට පස්සේ, එහි දී ශාන්ත භාවයක්, ප්‍රණීත භාවයක්, නිවීමක් අත්දකින්නට පුළුවන්. ඒ ශාන්ත ප්‍රණීත භාවයන් පවා සංස්කාර ගොඩක්. යම්කිසි කෙනෙක් නිවනක් අත්දකිනවා නම්, අපි හිතමු එල සමචතකට සමචදීලා නිවන අත්දකිනව යි කියලා, එතනත් තිබෙනවා සංස්කාර ගොඩක්. මොකද? ඒකෙත් තිබෙනවා මා අර කලින් කී ඉතා සියුම් දැනීම් මාත්‍ර, වේදනා මාත්‍ර ආදී චිත්ත සංස්කාර ධර්ම. ඒවා ඔක්කොම පංචස්කන්ධයට අයත් ධර්ම. මේ පංචස්කන්ධයට අයත් ධර්ම නො වෙයි නිවන කියන්නේ. එතන තිබෙන කිසිවක් නැති භාවය යි නිවන කියන්නේ. වෙනත් වචන වලින් කියනවා නම්, ඒ පංචස්කන්ධ ධර්මයන්ට අරමුණු වන කිසිවක් නැති තත්ත්වය යි නිවන කියන්නේ. නමුත් ලෝක සත්වයා රැවටෙනවා එතන තිබෙන ශාන්ත භාවය, ප්‍රණීත භාවය නිවනය කියලා. ඒ ශාන්ත භාවයන් නො වෙයි නිවන; ප්‍රණීත භාවයක් නො වෙයි නිවන. ඒවා සංස්කාර ධර්ම. ශාන්ත භාවය ඇති වෙනවා, පවතිනවා, නැතිවෙනවා. ප්‍රණීත භාවය ඇති වෙනවා, පවතිනවා, නැති වෙනවා. නිරාමිස සුවයක් ඒ වෙලාවේ අත්දකිනවා. ඒ නිරාමිස සුවයන් ඇති වෙනවා, පවතිනවා, නැතිවෙනවා. එල සමචතක සමචදී සිටින තෙක් පමණ යි ඒ සුවය තිබෙන්නේ. ඉන් නැගිට්ටාට පසුව, ඒ සුවය - ඒ ශාන්ත භාවය - ඒ ප්‍රණීත භාවය නැහැ. මේ ඔක්කොම අනිත්‍යයට යනවා. නිවීමකට සිත පත් වුණා නම්, එයත් නිත්‍ය ධර්මයක් නො වෙයි. අනිත්‍ය යි, නිරුද්ධ වී යන ධර්මයක්. ශාන්ත භාවය - ප්‍රණීත භාවය - සුවය ආදී ඒ සංස්කාර දැකලා, මේ සංස්කාරත් මම අත්හරිනවා කියලා අතහරින්නට ඕනෑ.

භාවනාවෙන් ඉතා ඉහළ ප්‍රතිඵල ලබා සිටින කෙනකුට එහි දී මුළු විශ්වයම තමන්ගේ සිතින් අත් හැරී යනවා. ඒ කියන්නේ තමන්ගේ පංචස්කන්ධ ලෝකය යි, බාහිර පංචස්කන්ධ ලෝකය යි, නිවන අරමුණු කරමින් පවත්නා වූ සංස්කාර ධර්ම යි. මේ සියල්ලම සිතින් අතහැරී ගියොත්, සිත ශීතල වෙනවා. නිවෙනවා. "සිති භූතෝස්මි නිබ්බූතෝ" ශීතල වුණා, නිවුණා කියලා සමහර විට සිතෙන්නට පුළුවන්. නැත්නම් වචන පවා පිටවෙන්නට පුළුවන්. අතිශයින්ම ශීතල භාවයකට, නිවීමකට ඒ වෙලාවේ සිත පත් වුණා නම්, එතකොට ඒ ශීතල භාවයත්, නිවීමත් උපාදාන කළ යුතු දෙයක් නො වෙයි. එය හැම වෙලාවෙම පවතින නිත්‍ය ධර්මයක් නො වෙයි. ඒක පවා පංචස්කන්ධ ධර්ම කියන දුක්ඛ

සත්‍යය මත පිහිටලා තිබෙන දෙයක්. ඒක තමයි අන්තිමට ඉතුරු වුණු දුක්ඛ සත්‍යයේ අන්තිම සියුම් ම අවස්ථාව. එයත් නැත්තටම නැතිවෙලා ගියොත් තමයි, සදාකාලික වූ දුක්ඛ නිරෝධයක් ලැබෙන්නේ.

භය වෙන්නට එපා මේක දුක්ඛ සත්‍යයක් කියා තේරුම් ගන්නට. ඒක දුක්ඛ සත්‍යයක් වන්නේ, ඒ හා බැඳී ඇති, ඒ වෙලාවේ තිබෙන පංචස්කන්ධ ධර්මයන් පවත්නා නිසා. "සංඛිත්තේන පංචුපාදානක්ඛන්ධා දුක්ඛා" කෙටියෙන් දුක කියන්නේ මේ පංචස්කන්ධයේ පැවැත්ම. පංචස්කන්ධයේ පැවැත්ම තිබෙනවා නම්, එතන දුක තිබෙනවා. රහත් වුණත් එහෙමයි, පසේ බුදු වුණත් එහෙමයි, බුදු වුණත් එහෙමයි. පිරිනිවන් පැවැට පසුව පමණ යි සදාකාලික වශයෙන් දුක්ඛ නිරෝධයක් ඇති වන්නේ.

මේ අය දන්නවා, පිරිත් පොතේ තිබෙනවා, මහාකාශ්‍යප මහරහතන් වහන්සේ, මුගලන් මහරහතන් වහන්සේ, අසනීප වී ශාරීරික දුක් අත්දකින විට වදාළ පාඨ. "න මේ භන්තේ ඛමනීයං, න යාපනීයං, බාල්භා මේ දුක්ඛා වේදනා අභික්කමන්ති නො පටික්කමන්ති, අභික්කමෝසානං පඤ්ඤායති නො පටික්කමෝති....." මුගලන් හාමුදුරුවෝ, ඒ වගේම කාශ්‍යප හාමුදුරුවෝ ප්‍රකාශ කළේ, "ස්වාමීන් වහන්ස, මට ඉවසන්නට නො හැකි යි, යැපෙන්නට නො හැකි යි, මගේ මේ බලවත් දුක්ඛ වේදනා වැඩි වෙනවා. අඩු වීමක් නැහැ. වැඩිවීමක් මිස අඩුවීමක් පෙනෙන්නේ නැහැ" ආදී වශයෙන්.

රහත් වූවාට පසුව ඇතිවන විමුක්ති සිතකට ශාරීරික හෝ මානසික දුක් කිසිවක් දනෙන්නේ නැහැ. නමුත් ඒ විමුක්ති සිතට මතුපිටින් ඇති සිතට ශාරීරික දුක් වේදනා දනෙනවා. ඒ දුක් උන්වහන්සේලා උපාදාන නො කළත්, ඒ දුක් අත්දකින්නට සිදුවෙනවා පිරිනිවන් පාන මොහොත දක්වා ම.

මේ අයට දැන් පැහැදිලිවම තේරෙන්නට ඕනෑ, මුළු විශ්වයේම පවත්නා අජීවී සජීවී සංස්කාර ධර්ම ඔක්කොම ගත්තොත්,

සුද්ධ ධම්ම සමුප්පාදං - සුද්ධ සඞ්ඛිකාර සන්තතිං
සඞ්ඛාරා විගමිස්සන්ති - තත්ථ කා පරිදේවනා (ථේර ථේරී ගාථා)

හුදු සංස්කාර ධර්ම ම ඇති වෙනවා. හුදු සංස්කාර ධර්ම ම පවතිනවා. හුදු සංස්කාර ධර්ම ම නැති වෙනවා කියලා. තත්ථ කා පරිදේවනා මෙහි ලා

මොන පරිදේවයක් ද ? මොන ශෝකයක් ද ? මොන දූවීමක් ද ? මොන තැවීමක් ද? මොන ඇල්ලීමක් ද? මේ අවබෝධය තමන්ට ඇති වෙන්නට ඔනෑ.

යම්කිසි දවසක මේ පංචස්කන්ධ සංඛ්‍යාත සංස්කාර ධර්ම නැවත නුපදින ආකාරයෙන් ම සම්පූර්ණයෙන් ම නිවිලා යනවා නම්, එතන යි දුකේ සදාකාලික කෙළවර. ඒ දක්වා ම දුක පවතිනවා. ඒ දක්වාම අපට මේ පංචස්කන්ධය පවත්වන්නට, ආරක්ෂා කරන්නට, නඩත්තු කරන්නට, නොයෙක් ආකාර දුක් ගැහැට විඳින්නට සිදු වෙනවා. මේ පංචස්කන්ධය තුළින්මත් විවිධාකාර දුක් ලබා දෙනවා. ඒක නිසා මේ පංචස්කන්ධ ධර්ම සම්පූර්ණයෙන්ම පහනක් නිවුණා සේ යම් තැනකදී නිවී යනවා නම්, අන්න එතනයි සැබෑ නිවන වෙන්නේ. ඒක නිසා "නිරෝධෝ දුක්ඛ ධම්මානං - සඛ්ඛාරූපසමෝ සුඛෝ (ඉතිවුත්තක පාළි) මේ සංස්කාර සංඛ්‍යාත සංස්කාර ධර්ම නිරවශේෂ වශයෙන් ම පහනක් නිවුනා සේ නිවී යාමක් තිබෙනවා නම්, ඒ සංස්කාර ව්‍යුපසමනය, ඒ නිරුද්ධ වීම තමයි, නිරෝධෝ දුක්ඛ ධම්මානං මේ පංචස්කන්ධ දුක්ඛ ධර්මයන්ගේ සදාකාලික නිරුද්ධවීම වන්නේ. ඒ නිරුද්ධ වීම හඳුන්වන්නේ 'අසංඛත ධාතුව' කියලා. හේතූන් නිසා හට නො ගත් ධර්ම වලට යි අසංඛත කියන්නේ. මෙයින් අදහස් කරන්නේ අනුපාදිශේෂ නිර්වාණ ධාතුව.

රහත් වූ කෙනෙක් පිරිනිවන් පාන විට, ඔක්කොම දේවල් නිවී යනවා. ප්‍රතිසන්ධි ජනක කර්මය ක්ෂය වෙනවා. කර්ම විපාක සියල්ල ම නිවී යනවා. ප්‍රාණය නිරුද්ධ වෙනවා. පංචස්කන්ධ ධර්ම නිරුද්ධ වී නිවිලා යනවා. නැවත ඉපදීම නැති වෙනවා. ඒ වගේම සිතේ පැවැත්ම පවතින නිසා අත්දකිනු ලබන නිවනත්, මරණයෙන් සිත නැති වී ගියාට පසුව නැත්තටම නැති වී යනවා.

අහේදී කායෝ- නිරෝධි සඤ්ඤා
වේදනා සීතිභවිංසු සබ්බා
වූපසම්භු සඛ්ඛාරා

(උදාන පාළි)

කය බිඳී යනවා. සංඥා නිරුද්ධ වනවා. සියලුම වේදනා සිඳී යනවා. සියලුම සංස්කාර ව්‍යුපසමනය වී නිවී යනවා. විඥානය නැති වී යනවා. එයින් පස්සේ තිබෙනවා කියන්නට කිසිම දෙයක් නැහැ. කිසිම දෙයක්

නැති විට එතන ඇති විමකුත් නැහැ, පැවතීමකුත් නැහැ, නැතිවීමකුත් නැහැ. පංචස්කන්ධ සංස්කාර තිබෙන නිසා තමයි මේ ඔක්කොම දුක්. පවත්නං දුක්ඛං, අප්පවත්තං සුඛන්ති සන්තිපදේ ඤාණං (පටිසම්භිදාමග්ග පාළු) කියන්නේ ඒකට යි. පංචස්කන්ධ සංස්කාර ධර්ම පවතින එක ම යි දුක්; නො පැවතීම ම යි සුඛය වන්නේ. අනුපාදිශේෂ නිර්වාණ ධාතුව පිළිබඳ නුවණ යි එයින් අදහස් කරන්නේ.

මේ අයට ඒ ඥානය ඇති කර ගන්නට නො හැකි වුවත්, ඒක තේරුම් ගන්නට පුළුවන් වේවි.

සංස්කාර පිළිබඳ මේ අවබෝධයන් තව තවත් ගැඹුරින්, තව තවත් පෘථුල වශයෙන් ඇති කර ගතහොත්, මේ අයට සෝවාන්-සකදාගාමී-අනාගාමී-අරහත් යන කවර මාර්ග ඵලයක් වූවත් ලබන්නට පුළුවන්.

බුදුරජාණන් වහන්සේ පිරිනිවන් පාන විට, අවසාන වශයෙන් දේශනා කොට වදාළ අවවාදය සිහිපත් කරලා මේ දේශනාව දැන් නිම කරන්නම්. "වය ධම්මා සඞ්ඛාරා, අප්පමාදේන සම්පාදේථ" වයධම්මා සඞ්ඛාරා - මේ සංස්කාර ධර්ම ඔක්කොම නිරුද්ධ වෙලා, නිරුද්ධ වෙලා යනවා. බුදුරජාණන් වහන්සේ මේ පිරිනිවන් පාන මංවකයේ දී මෙලෙසින් වදාරන්නේ උන් වහන්සේගේ ප්‍රතිසන්ධිජනක කර්මය-ප්‍රාණය-පංචස්කන්ධය නැවත ඉපදීම ආදී සියලුම සංස්කාර ධර්ම සහ සෝපාදිශේෂ නිවන සම්පූර්ණයෙන් පහනක් නිවුණා සේ නිවී යන බව දකිමින්, ඒ අවබෝධයේ පිහිටල යි.

"නිරුද්ධ වී, විනාශ වී යන පංචස්කන්ධ ධර්ම තිබෙන තාක් කල් මහණෙනි, දුක එතන තිබෙනවා. ඒක නිසා මේ පංචස්කන්ධ ධර්ම නැවත නූපදින ආකාරයෙන්ම නිවා දැමීමට ඔබලා උත්සාහ ගත යුතුයි" කියන එකයි ඒ අවසාන අවවාදය. මේ අවවාදය බුදු රජාණන් වහන්සේ කළේ කොයිතරම් නම් ගැඹුරු අවබෝධයකින් යුතුව ද කියන එක, තමන් ලබන අවබෝධය මත යි තීරණය වන්නේ. එතකොට තමයි බුදුරජාණන් වහන්සේ කවුද කියලා තේරුම් ගන්නට හැකියාව ලැබෙන්නේ. යෝ ධම්මං පස්සති. සෝ මං පස්සති යමෙක් ධර්මය දකිනවා නම්, ඔහු මම දකිනවා කියා වදාළේ, උන් වහන්සේ විසින් වදාළ ධර්මයන් ප්‍රත්‍යක්ෂ ලෙස තමා ම අත්දකිනා විට,

තමන්ටම උන් වහන්සේ කවුද කියා දත හැකි වන නිසා. එහෙම නැතිව පොත්වල තිබෙන ධර්ම කරුණු මතක තියා ගෙන අවබෝධ කර ගන්නා නිසා නො වෙයි.

මේ විධියට කටයුතු කිරීම තුළින් මේ අයට මාර්ග ඵලයක් මේ ජීවිතයේ දී ම ලබන්නට පුළුවන් වේවි. එසේ නො වුණත් කවදා හෝ දවසක දී එසේ කටයුතු කිරීමෙන් අත් වන කුශල ශක්තිය නියත වශයෙන්ම මාර්ග ඵල ලබා දීම සඳහා හේතු උපනිශ්‍රය වෙනවා ඇති. එසේම වේවා කියලා ආශීංසනය කරලා, කාල වේලා ඉක්ම ගිය නිසා මේ දේශනාව මෙතනින් නිම කරනවා.

ඔබ සැමට ම නිවන් සුව ම අත්වේවා !